

mu a . c a s . c z

Zpravodaj Masarykova ústavu
a Archivu Akademie věd ČR, v.v.i.

2009

Z vědeckého života

Výzkumná činnost

Archivní práce

Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů

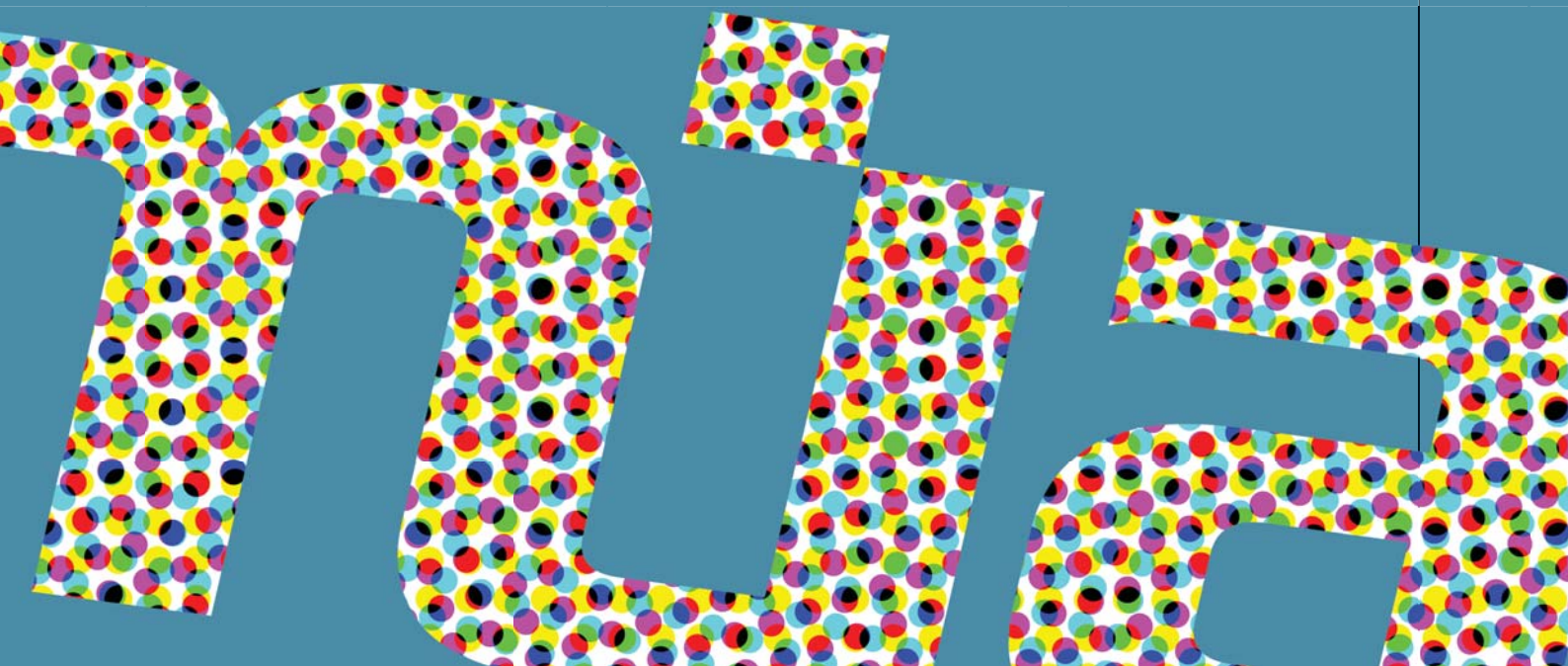
Ústav veřejnosti

Eva Broklová: Moje činnost v oboru.
Ohlédnutí za léty 1990–2009

(Jiří Brabec očima kolegů)

Anotovaná bibliografie

Ediční řady a časopisy

Obsah

Editorial

Z vědeckého života	
<i>Konference</i>	
<i>Semináře a přednášky</i>	
<i>Výstavy a prezentace</i>	
Výzkumná činnost	
Archivní práce	
Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů	
Eva Broklová: Moje činnost v oboru. Ohlédnutí za léty 1990–2009	
Jiří Brabec očima kolegů	
Výběrová anotovaná bibliografie	
Ediční řady a časopisy	
Personální složení a struktura Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i.	

Milí čtenáři,

již podruhé jsme na stránkách našeho zpravodaje pro vás připravili přehled o naší činnosti v uplynulém roce. Minulý rok, rok končící číslovkou 9, se na rozdíl od roku 2008 nezdál být typicky jubilejním, alespoň vzhledem k zaměření našeho ústavu. Přesto se při přípravě materiálu pro druhé číslo zpravodaje ukázalo, že výsledky práce našich kolegů nebyly o mnoho chudší než v roce 2008, naplněném výročními historickými konferencemi.

To však neznamená, že by rok 2009 byl rokem klidné vědecké práce – právě naopak. Není nutné zvláště připomínat problémy, se kterými se Akademie věd musela potýkat a které nejsou, bohužel, ani zdaleka rozumně vyřešeny. Neklidný rok výrazně zasáhl i náš ústav. Nutností se stala finanční i personální úsporná opatření. Proto bychom rádi alespoň v tomto úvodu poděkovali všem kolegům, kteří v uplynulém roce museli buď ukončit, nebo omezit své mnohdy dlouholeté působení na našem pracovišti. Právě jim je věnován tento zpravodaj. Rádi proto upozorňujeme na příspěvky Evy Broklové a Jiřího Brabce, tedy dvou významných osobností našeho ústavu, masarykovského bádání i české vědy obecně. Oba jmenovaní v minulém roce nejenom oslavili významná životní jubilea, ale byl jim také udělen status emeritního vědeckého pracovníka – skutečnost o to více potěšující, že umožňuje jejich další vědecké působení na našem pracovišti. V prvním textu se **Eva Broklová** ohlíží za svojí odbornou činností s důrazem na posledních dvacet let. Naopak **Jiří Brabec** je představen očima svých kolegů na základě ankety, kterou jsme uspořádali mezi jeho spolupracovníky různých generací a odborného zaměření.

Kromě těchto textů však náš zpravodaj přináší i obvyklé rubriky a informace. V části **Z vědeckého života** připomínáme konference a semináře s domácí i mezinárodní účastí, které jsme organizovali či se na jejich organizaci podíleli. Opomenout nelze ani přednášky představující aktuální výzkumy našich spolupracovníků a zahraničních kolegů či výstavy a prezentace.

V rubrice **Výzkumná činnost** nalezne čtenář informace o ukončených, probíhajících či zahájených grantových projektech našich spolupracovníků. Z **Archivní práce** je třeba zdůraznit zejména dlouhodobý a stále probíhající proces zavádění elektronické spisové služby. Bohatá zůstává i nadále **Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů**.

Lucie Kostrbová, pověřena řízením ústavu

Především informativní charakter má druhá část našeho zpravodaje, seznamující s publikační činností našich kolegů a s novými svazky v rámci jednotlivých edičních řad a časopisů, vydávaných naším ústavem.

Přestože se toto číslo zpravodaje ohlíží za uplynulým rokem, budiž na tomto místě zmíněna i zcela aktuální událost, kterou by měl sice zachytit až další ročník zpravodaje, vzhledem k jejímu významu ji však nelze ani v tomto vydání opomenout. K 1. dubnu 2010 odstoupil dosavadní ředitel ústavu Ivan Šedivý, kterému bychom na tomto místě rádi poděkovali za vykonanou práci ve vedení ústavu. Lucii Kostrbové, která byla pověřena řízením ústavu, přejeme nejenom mnoho úspěchů, ale i pevné nervy v jistě nelehké době, která nás čeká.

Marie Bahenská – Ota Konrád

Z vědeckého života

Konference

■ Na podzim roku 2009 uplynulo 100 let od narození a 15 let od úmrtí Ivana Málka, mikrobiologa a významného představitele ČSAV. Mezinárodní konferenci **Ivan Málek a ČSAV**, kterou uspořádal náš ústav ve dnech 15.–16. října 2009, organizoval v rámci svého grantového projektu Martin Franc (MÚA AV ČR) ve spolupráci s Mikrobiologickým ústavem.

Mikrobiolog Ivan Málek působil v letech 1934–1948 v bakteriologickém ústavu při Lékařské fakultě UK v Praze, od roku 1948 na Lékařské fakultě UK v Hradci Králové jako profesor mikrobiologie. V poválečném období se významně podílel na přípravě prvních českých antibiotik. Počátkem 50. let se stal ředitelem Ústředního ústavu biologického v Praze, po vzniku ČSAV přeměněným na Biologický ústav, od roku 1961 vedl Mikrobiologický ústav. V letech 1960–1965 byl místopředsedou ČSAV. Významná byla také jeho činnost v některých mezinárodních institucích, především ve Světové federaci vědeckých pracovníků. V roce 1968 se zapojil do obrodného procesu. Po sovětské invazi byl zbaven všech svých postů a v roce 1973 penzionován.

První blok jednání, nazvaný Ivan Málek jako akademik ČSAV, byl zaměřen na Málkovo působení ve strukturách ČSAV v 50. a 60. letech a na zasazení jeho činnosti do dobového kontextu vědní politiky v Československu. Martin Franc se v hlavním referátu zamýšlel zejména nad Málkovou pozicí v ČSAV a načrtl vývoj jeho kariéry před vznikem ČSAV. Antonín Kostlán (ÚSD AV ČR) ve svém příspěvku analyzoval institucionální rámec české neuniverzitní vědy v 50. a 60. letech a strukturu a fungování ČSAV v tomto období. Další dva referáty se soustředily na vztah mezi českou a slovenskou vědou. Adam Hudek (Historický ústav SAV) se věnoval vztahům ČSAV a SAV na počátku jejich existence. Lýdia Kamencová (Ústřední archiv SAV) se zaměřila na dlouhou dobu jediný ústav ČSAV na Slovensku – Virologický ústav ČSAV a na osobu jeho ředitele Dionýze Blaškoviče, Málkova dlouholetého blízkého přítele.

Alena Míšková (MÚA AV ČR) na základě svých dřívějších výzkumů analyzovala vývoj mezinárodních styků ČSAV a upozornila zejména na zlom ve vztazích, který lze datovat zhruba do roku 1956. Připomněla dobové snahy o koordinaci vědeckého výzkumu v rámci

sovětského bloku, což vedlo např. ke vzniku společného ústavu pro jaderný výzkum v ruské Dubně. Jindřich Schwippel (Národní filmový archiv) hovořil o obrazu Ivana Málka, jak ho utvářel cyklus rozhovorů s pamětníky o okolnostech vzniku a prvních letech fungování ČSAV, i o svém interview s Ivanem Málkem samotným.

Druhý den probíhalo jednání konference v prostorách Mikrobiologického ústavu. Zahájila ho vernisáž výstavy Ivan Málek a ČSAV ve foyer budovy. Na osmi panelech, připravených Vlastou Mádlovou (MÚA AV ČR) a Martinem Francem, byla dokumentována vědecká kariéra Ivana Málka. Samostatný prostor byl věnován Málkovu úsilí o vybudování komplexu biologických ústavů Akademie věd v Praze-Krči, kde dnes sídlí Mikrobiologický ústav i další vědecká pracoviště.

Hlavní referát druhého dne přednesla Soňa Štrbáňová (ÚSD AV ČR). Mohla se přitom opřít nejenom o poznatky získané studiem archivních materiálů, ale také o vlastní zkušenosti z dob, kdy v Mikrobiologickém ústavu pracovala. Její vystoupení doplnil další bývalý Málkův spolupracovník Jaroslav Spížek.

Robert Bud (The Science Museum, Londýn) zasadil ve svém vystoupení Málkovu vědeckou činnost do kontextu vývoje světového bádání v oblasti biotechnologií. Připomněl mj. Málkova blízkého spolupracovníka v mnoha mezinárodních organizacích, švédského bakteriologa a biochemika Carla-Görana Hedéna (1920–1989).

Odpoledne konference pokračovala blokem referátů věnovaných klíčovému tématu Málkovy vědecké práce – problematice kontinuálních kultivací. Základy samotného principu i pro laika pochopitelným způsobem načrtl Miroslav Novák (VŠCHT). Na rozvíjení teorie kontinuální kultivace v oblasti biotechnologií a biologických procesů se ve svém příspěvku zaměřil Aleš Prokop (Vanderbilt University, Nashville), který v minulosti v Mikrobiologickém ústavu působil.

Závěrečné referáty pak ukázaly, že Málek se ve své vědecké činnosti neomezoval pouze na úzkou mikrobiologickou problematiku, ale usiloval i o přesahy do jiných vědních oblastí. Pavel Kovář (PřF UK) zmínil nejen Málkovy zásluhy o počátky moderní ekologie, ale také jeho práce věnované otázkám pedagogiky. Jan Janko (MÚA AV ČR) v posledním referátu zvažoval kontroverzní otázku, nakolik lze Ivana Málka považovat za skutečného filozofa vědy, a vyzvedl v této souvislosti

souvislostech vývoje vědy a jejích institucí v Československu v druhé polovině minulého století. Jednání a také doprovodná výstava, která trvala až do počátku listopadu, naznačily také možnosti spolupráce našeho ústavu s pracovišti z oblasti věd o živé i neživé přírody při prezentaci témat spojených s minulostí jednotlivých oborů nebo jejich dřívějšími významnými představiteli.

■ Ve čtvrtek 15. října 2009 se uskutečnil v prostorách pražského Arcibiskupského paláce v sále kardinála Berana seminář **Vatikán a Československo 1918–1938**. Seminář, který byl uspořádán naším ústavem ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským, byl jedním z výstupů grantového projektu Michala Pehra (MÚA AV ČR) a jeho spolupracovníků Pavla Helana (HTF UK), Jaroslava Šebka (HiÚ AV ČR) a Marka Šmída (FF UK).

Seminář zahájil arcibiskup pražský kardinál Miroslav Vlk, který připomněl své původní povolání historika

zejména jeho studii *Historická metoda a experiment*, vytvořenou v druhé polovině 50. let. Příspěvek Jana Janka vedl k diskusi o Málkovu příklonu k lysenkismu a tzv. mičurinské biologii a o pomalém opouštění ideologicky motivovaných teorií.

Závěr konference obstaralo promítání ukázek z polodokumentárního snímku režiséra Jiřího Lehovce z roku 1963 *Mykoin PH-510*, věnovaného vývoji prvního českého antibiotika – Mykoinu BF-510. Film byl s Ivanem Málkem spojen hned dvojím způsobem – byl předlohou jedné z postav a zároveň hlavním odborným poradcem při natáčení.

Dvoudenní jednání nemohlo vyčerpat všechna témata, která se týkají Ivana Málka a ČSAV. Přesto však konference přinesla řadu podnětných referátů jak k situaci základního výzkumu v Československu v 50. a 60. letech minulého století, tak k tématům, s nimiž byla spjata Málkova vědecká kariéra. Ve většině příspěvků se nejednalo o glorifikaci, do níž při podobných akcích příspěvky často sklouzávají, ale osobnost Ivana Málka se stala především inspirací pro úvahy o hlubších

a archiváře a zdůraznil nutnost věnovat se historickým otázkám i v dnešní situaci, komplikované vztahem mezi státem a katolickou církví. Vlastní program otevřel Luboš Velek (MÚA AV ČR), který shrnul postavení katolické církve v procesu vzniku Československa a během existence první republiky.

Pavel Helan v referátu *Československo-vatikánské vztahy v době první republiky* přiblížil obsah materiálů týkajících se Československa, uložených ve vatikánských archivních fondech, které byly širší badatelské obci nepřístupné až do nástupu papeže Benedikta XVI. v roce 2005. Velkou pozornost věnoval hodnocení vzniku Československa ze strany kuriálních míst, problematice vzniku Církve československé a otázce případné odluky státu od církve.

Michal Pehr v referátu *Československo-vatikánské vztahy v době první republiky prizmatem dobových zpráv* zdůraznil složitost těchto vztahů. Zatímco vatikánská diplomacie se opírala o téměř dvoutisícileté zkušenosti a tradice, československá si musela po roce 1918 své místo teprve budovat. Do vzájemných vztahů se také promítala řada závažných problémů (např. odluka státu od církve, právo jmenování nových biskupů). Spory pak eskalovaly v řadu potyček a konfliktů,

z nichž nejznámější byla v létě 1925 takzvaná Marmaggiho aféra, kdy tehdejší nuncius opustil Prahu na protest proti vyvěšení husitské vlajky na Pražském hradě. Tato největší aféra pak paradoxně pomohla v narovnání vzájemných vztahů, a to podepsáním Modu vivendi, který byl počátkem nové éry dvoustranných vztahů. Ty se projevovaly především v druhé polovině 30. let, kdy Československá republika zažívala svůj neúspěšný boj o záchranu demokratického státu a katolická církev se jednoznačně postavila na stranu československého státu.

Konkrétní dílčí aspekty nelehkých vzájemných vztahů pak rozebírali ve svých příspěvcích Jindřich Dejmek (HiÚ AV ČR), Luboslav Hromják (FF Trnavskej univerzity), Zlataše Kukánová (Archiv MZV) a členové grantového týmu Jaroslav Šebek a Marek Šmíd.

Počátkům vzájemných vztahů se věnoval především Jindřich Dejmek, který ve svém referátu *Počátky československo-vatikánských vztahů ve světle deníků a zápisků Kamila Krofty* přiblížil nelehké počátky Kroftova působení Římě, způsobené nepochopením, ale také

neinformovaností některých církevních představitelů, kteří po první světové válce usilovali o návrat dřívějších poměrů.

Jaroslav Šebek pohovořil v příspěvku *Politické a církevní souvislosti Marmaggiho aféry* o dopadech Marmaggiho aféry na vzájemné vztahy. Marek Šmíd se v referátu *T. G. Masaryk ve vatikánských archívech* zabýval Masarykovým vztahem ke katolické víře a následně se věnoval dosud neznámé otázce hodnocení Masaryka ve vatikánských zprávách, v nichž byl zpočátku vnímán jako „kacíř“.

Reprezentant zahraničních badatelů Luboslav Hromják se ve svém vystoupení *Svatá stolice a Československo v kontextu pastýřského listu* zabýval především slovenskou otázkou, která hrála ve vzájemných vztazích významnou roli, protože katolická církev měla tradičně nejsilnější postavení právě na Slovensku. Do těchto vztahů se pak promítaly i složité národnostní vztahy mezi jednotlivými národnostmi, a to především česko-slovenské, ale i ve vztahu k Maďarům. Jako poslední vystoupila Zlataše Kukánová s referátem *Urovnání československo vatikánských vztahů a jmenování nového nuncia v roce 1935*.

■ Také třetí konference s významnou mezinárodní účastí se uskutečnila v rámci grantového projektu řešeném na našem ústavu. Ve dnech 9.–10. listopadu 2009 proběhla v prostorách Rakouského kulturního fóra v Praze mezinárodní konference **Die Zeit a moderna / Die Zeit und die Moderne (1894–1904)**, kterou uspořádal náš ústav ve spolupráci s Österreichisches Theatermuseum a Rakouským kulturním fórem v Praze.

Die Zeit, vídeňský týdeník vycházející v letech 1894–1904, představoval významný modernistický publikační orgán, v němž se protínaly ideové, sociální i národnostní aspekty fin de siècle v podunajské monarchii.

Konferenční jednání bylo zahájeno dvěma referáty, které vymezily pojem moderny a shrnuly dosavadní pohled na českou a vídeňskou modernu. Jiří Brabec (MÚA AV

ČR) v příspěvku *Moderna a moderny* akcentoval mnohovýznamovost pojmu a prolínání tří větších proudů (realisté, pokrokové hnutí, literární moderna) v případě moderny české, které je evidentní i v manifestu Česká moderna z roku 1895. V druhém referátu úvodní sekce *Nervositäten, Fremdheiten und andere Wahrnehmungen: Anmerkungen zur „Wiener Moderne“* se Primus Heinz-Kucher (Institut für Germanistik, Universität Klagenfurt) zaměřil na výklady vídeňské moderny posledních let. Na rozdíl od obvyklejšího vymezení, odvolávajícího se na několik nejznámějších jmen tzv. Mladé Vídně či od známé Schorskeho teze o apolitickém estetismu vídeňských autorů, se vyslovil pro širší definici jakožto „relačního konceptu“, resp. jako transdisciplinárního a transkulturního fenoménu. Zakládajícím zážitkem představitelů vídeňské moderny byla zkušenost cizího, vyplývající mimo jiné i z migračních proudů přelomu století a objevu periferie – tedy z historických fenoménů, úzce spjatých právě s hlavním městem habsburské monarchie. Tento zážitek se dle Kuchera manifestoval v takových rysech vídeňské moderny, jako bylo povědomí ztráty pevné půdy a perspektiv, rezultující v kritice všeho, co sugerovalo pocit jistoty – subjektu, těla a řeči. V důsledku toho se charakteristickými prostředky vídeňské moderny staly především demontáž, kritika a problematizování.

Oba úvodní příspěvky poskytly vhodný teoretický rámec pro následující vystoupení. Referáty následující sekce (*Die Zeit* – zprostředkovatel mezi literární Vídní a Prahou), jež představily dosavadní výsledky grantového projektu z germano-bohemistické perspektivy, totiž do velké míry obě úvodní interpretace potvrdily a dále je rozvedly, především v důrazu na multinacionální rozměr modernistických hnutí v habsburské monarchii. Kurt Ifkovits (Österreichisches Theatermuseum, Wien) v referátu *Die Zeit. Strategien und Ziele der Vermittlung der Wiener Moderne* nejenom představil hlavní postavu týdeníku – Hermanna Bahra, ale zároveň vykreslil jeho strategie, které mu měly po-

moci proniknout do literární i obecněji kulturní Vídně přelomu století a následně ji, jak se zdá, i ovládnout. Bahrův koncept rakouské kultury, jak jej prosazoval v *Die Zeit*, přitom nelze pochopit pouze jako výsledek ideového či kulturního vývoje samotného, ale také, či především, jako součást těchto mocenských strategií. V této perspektivě představil Ifkovits také Bahrův program regionalizace rakouské moderny, který měl vymezit vídeňskou modernu vůči německé. Regionalizace vídeňské moderny však na první pohled paradoxně rovněž otevírala prostor pro pozitivní přijetí českých kulturních snah a pro získání okruhu českých spolupracovníků. Na základě archivních dokumentů Ifkovits rekonstruoval setkání Bahra s J. S. Macharem, který se stal klíčovým informátorem o dosud téměř neznámém českém kulturním prostředí a české moderní literatuře. Příspěvek také názorně poukázal na ambivalentní roli českých „překladatelů“ české kultury do německého (rakouského) prostředí.

Ifkovitsův referát vhodně doplnilo vystoupení Lucie Kostrbové (MÚA AV ČR) věnované české moderně v *Die Zeit* a aspektům literární výměny mezi Prahou a Vídní. Podle Kostrbové komunikace obou „moderen“ neprobíhala na jedné úrovni, ale v důsledku rozdílných estetických, kulturních i politických kontextů byla mnohdy doprovázena i vzájemným nepochopením. Podle autorky se dokonce většina z generace 90. let nemohla „vůbec setkat s tvorbou vídeňských autorů tematizujících krizi jazyka, rozpad souvislostí, krizi identity“, a to nejen z důvodů politických, „ale i kvůli perspektivistickému modelu české moderny a silné vázanosti na český kontext“. Toto nepochopení bylo českou stranou tematizováno, například kritik F. V. Krejčí polarizoval budoucnostně orientovanou českou modernu od domněle dekadentní, tradicí obtěžkané moderny vídeňské. Nicméně skutečnost, že tyto a další úvahy českých autorů byly publikovány právě ve vídeňské *Die Zeit*, ukazuje, že tento časopis sloužil v posledku jako „katalyzátor jednotlivých literatur a jejich vztahování“.

Ještě větší míru nerovnoměrnosti ve vztahu mezi periferií a centrem konstatoval Stefan Simonek (Institut für Slawistik, Universität Wien) v případě spolupráce ukrajinského básníka Ivana Franka s *Die Zeit* (*Ivan Franko als Mitarbeiter der „Zeit“*). Simonek představil na základě paradigmatu *Postcolonial Studies* komplikovanost „kulturně subalterního subjektu“ a ztížené možnosti jeho sebevyjádření i komunikace mezi haličskou periferií („kolonie“) a vídeňským centrem. Tyto strukturální obtíže se podle Simoneka odrazily i v komplikovaném vztahu Franka k Bahrovi a v neschopnosti tohoto reprezentanta kulturního centra porozumět „rozštěpenému koloniálnímu subjektu“.

Pokud o Haliči a rusínské literatuře *Die Zeit* informovala poměrně často, ukázal referát Joza Džamba

(Stifterverein München), že zájem o jihoslovanskou kulturu byl téměř výlučně etnografického rázu. Vídeňské centrum ani nepředpokládalo ohlas modernistických hnutí na Balkáně, naopak chtělo najít společnost předmoderní, patriarchální a v literatuře místo moderních směrů lidovou slovesnost.

V této sekci, věnované významu Die Zeit pro středoevropskou modernu, vystoupil Daniel Vojtěch (ÚČL AV ČR) s referátem věnovaným kritické činnosti německého básníka a kritika Camilla Hofmanna, který se jako bilingvní Žid pohyboval mezi německým a českým kontextem a jako redaktor Die Zeit přenášel pražský národnostní „spár“ i na stránky tohoto časopisu. Roman Mních (Instytut Filologii Polskiej, Akademie Podlaska, Siedlce) se ve svém příspěvku *Die polnische Problematik in der Zeit – Georg Brandes und Leo Wasilewski* zaměřil zejména na dánského kritika Georga Brandese, který do Die Zeit psal o polském romantismu.

O vztahu vídeňské a berlínské moderny, který byl zmíněn již v předchozích referátech, pojednal soustavně Peter Sprengel (Institut für Deutsche und Niederländische Philologie, FU Berlin). Na příkladě v posledku neúspěšné snahy Leo Berga prosadit se ve vídeňském kontextu poukázal referent ve vystoupení příznačně nazvaném „Für Wien existiere ich litterarisch noch gar nicht.“ *Der Berliner Kritiker Leo Berg und die Presse der Donaumetropole* na již pokročilou diferenciaci berlínského a vídeňského literárního centra na přelomu století. Podobně jako Ifkovitsův referát upozornilo tedy i toto vystoupení na význam sociálního kontextu literární, resp. kritické tvorby. Následující referát Libuše Heczkové *Klíčové modernistky Laura Marholm a Ellen Key mezi Prahou a Vídní* připomněl dosud netematizovaný aspekt týdeníku Die Zeit, totiž jeho zájem o ženskou otázku a různé nové výklady ženství, které se často – jako v případě Marholmové a Keyové – obracely i proti emancipačním požadavkům ženského hnutí. Právě výklady ženské sexuality, submisivity či mateřství stejně jako emfatický, „ženský“ jazyk těchto autorek byly přitažlivé pro modernisty, kteří ostře vnímali krizi dosavadního dominantního modelu mužství.

Po převážně literárněvědně zaměřeném průběhu prvního dne konference následovaly druhý den příspěvky zpracovávající téma moderny a týdeníku Die Zeit spíše z dějepisného pohledu, resp. tematizující další složky týdeníku Die Zeit, a sice jeho zájem o národohospodářskou tematiku a počínající sociologii. Přednáška Vratislava Doubka (MÚA AV ČR) se soustředila na aspekty politického vývoje sklonku 90. let z pohledu tehdejších modernistických okruhů na české a rakouské straně. Naznačila paralely a odlišnosti v řešení státoprávní otázky a problémového vztahu individuum – národ – stát z pohledu české skupiny tzv. politických realistů a redakce vídeňské revue Die Zeit.

Rozklad tohoto vztahu umožnil pochopení politických cílů a ambicí, které obě skupiny formulovaly v závislosti na možnosti vzájemného propojení a spolupráce.

Ivan Jakubec (Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK) v referátu *Reflexe národohospodářských témat vídeňským týdeníkem Die Zeit (1894–1904)* připomněl, že k zakladatelům časopisu a k jeho významným postavám patřil vedle literárně orientovaného Bahra také významný rakouský národohospodář Isidor Singer. Die Zeit se i z tohoto důvodu, jak zjistil Jakubec, výrazně věnovala také hospodářským otázkám. Referent tento rozměr vídeňského týdeníku představil na dvou dominantních tématech, a sice na příkladu národní problematiky z hospodářského úhlu pohledu a hospodářské dimenze vztahu obou částí monarchie. Na základě analýzy příslušných textů dospěl k závěru, že národohospodářské příspěvky v Die Zeit v zásadě argumentovaly liberálně se sociální dimenzí a s „ostrážitým vztahem k regulacím ze strany státu“.

Na význam Die Zeit pro rodící se sociologii na přelomu století poukázal příspěvek Petera Stachela (Institut für Kulturwissenschaften und Theatergeschichte, ÖAW) *Die Zeit und die Anfänge der Soziologie in Zentraleuropa*. Referent připomněl nejenom vysoký počet textů v Die Zeit, které by bylo možné zařadit mezi sociologické studie, ale i na jejich autory – jména jako Georg Simmel, Ferdinand Tönnies, Werner Sombart, Ludwig Gumplowicz, Wilhelm Jerusalem, Max Adler, Gustav Schmoller a další totiž reprezentují vrcholné představitele počátků německé (rakouské) sociologie. Podle Stachela substituovala Die Zeit vzhledem k problematické a zdlouhavé institucionalizaci sociologie v Rakousku i Německu a vzhledem k chybějícímu sociologickému komunikačnímu orgánu v mnohém odborný sociologický časopis v německojazyčném prostředí.

Konference byla uzavřena referátem Christiana Huemera (Getty Research Centre, Los Angeles), věnovaném narativům moderny v oblasti dějin umění ve vídeň-

ském týdeníku, v němž odlišil pojetí moderny umělecké kritiky Hermanna Bahra a Richarda Muthera, jehož dějiny umění měly velký ohlas i u českého čtenářstva a který nejnovější české umění reflektoval i v *Die Zeit*.

K jednoznačným kladům konference patřil její multidisciplinární a mezinárodní rozměr, který byl úspěšně realizován především díky vhodnému výběru témat i referentů. Jednotlivé příspěvky se tak nejenom doplňovaly, ale zároveň ve svém celku ukázaly, že moderna či moderny přelomu 19. a 20. století představovaly daleko širší fenomén než „pouze“ literární či umělecké hnutí. Konference zároveň poukázala i na národnostní

rozměr těchto hnutí, jejich mnohdy komplikované (sebe)zařazování a sebe prezentaci na konfliktní linii centrum-periferie, z toho plynoucí napětí i narůstající odstředivé tendence jednotlivých národních kultur v habsburské monarchii. Pro českého posluchače však konference především umožnila zařadit dosud mnohdy oborově a především národně izolovaně vnímanou českou modernu do širšího, přinejmenším střeoevropského či rakouského rámce – tedy do onoho rámce, v němž (a mnohdy i proti němu) se právě česká moderna pohybovala a definovala.

Semináře a přednášky

■ Kromě větších konferencí se v uplynulém roce uskutečnila díky pracovníkům našeho ústavu řada drobnějších vědeckých akcí, které stojí za to alespoň stručně připomenout.

Ve středu 4. listopadu 2009 proběhl v prostorách vyšehradské kapituly ve Vratislavově sále Nového děkanství seminář *Stavovský stát, idea a historie*, který uspořádalo Centrum právněhistorického výzkumu Historického ústavu a Právnická fakulta UK v Praze ve spolupráci s Královskou kolegiální kapitulou sv. Petra a Pavla na Vyšehradě a naším ústavem.

Předmětem jednání se stala idea stavovského státu, která našla především ve 30. letech velkou odezvu v životě evropské společnosti. V roce 1931 vydal tehdejší papež Pius XI. encykliku *Quadragesimo anno*, která vznikla u příležitosti čtyřicátého výročí vydání zásadní sociální encykliky *Rerum novarum*. Je to první, ale zároveň poslední encyklika, jež se pokusila předložit návrh celospolečenského řádu. Vydáním tohoto dokumentu papež reagoval na problémy moderní společnosti, kde

došlo k velkým problémům jak v oblasti hospodářské (hospodářská krize), tak v politické (nárůst nacismu a komunismu). Jádrem dokumentu se stala otázka, jak překonat nedostatky třídní společnosti, a encyklika navrhla společenský systém spočívající v podstatě na funkčním středověkém řádu. Tyto myšlenky našly v tehdejší společnosti velkou odezvu, některé pravicové kruhy totiž viděly ve stavovské společnosti cestu k překonání dobových problémů.

V rámci semináře vystoupilo celkem osm přednášejících, kteří rozebírali nejrůznější aspekty vývoje této otázky, a to jak v rámci např. papežské politiky (Jaroslav Šebek) či politiky českého politického katolicismu (Michal Pehr), tak v rámci celkového vývoje nejen československé politiky (např. Jan Kuklík hovořil o oživení myšlenky stavovského státu v době druhé republiky), ale i širšího evropského rámce jako v případě vystoupení Radima Seltenreicha na téma stavovské myšlenky v praxi frankistického Španělska.

■ K již tradičním setkáním můžeme počítat každoroční přednášku sociologa a ekonomu **Jaroslava Krejčího**. Ve spolupráci s Badatelským a nadačním fondem Anny a Jaroslava Krejčího se konala 28. dubna 2009 v prostorách vily Lanna, tentokrát na téma *Náboženství mezi nebem a peklem: křesťanství a islám v historické perspektivě*. Krejčí podal hutný nástin historie islámu a jeho vztahu vůči křesťanství i západní kultuře a otevřel aktuálně naléhavý problém dalších vývojových cest islámu. V následné diskuzi vystoupili jak zástupci akademické obce (Karel Floss, Eva Broklová, Marie L. Neudorfová), tak žurnalisté (Jiří Ješ, Miroslav Krupička) i nestor české politické scény Josef Lesák.

■ V rámci nepravidelného přednáškového cyklu našeho ústavu představil 25. května 2009 **Ota Konrád**

výsledky svých výzkumů, které shrnuje připravovaná monografie Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945. Dějiny (sudetoněmecké) vědy v českých zemích pojímá Konrád jako příklad úzkých vzájemných souvislostí mezi vědeckou činností a politikou, či obecněji, aktuální společenskou, kulturní i politickou situací. Věda se z této perspektivy jeví být specifickou aktivitou, kterou nelze plně postihnout úzce vymezeným konceptem „čistých“ dějin vědy – ať už postupují ryze faktograficky či se pokoušejí o představení vnitřní logiky vědeckého vývoje. Analyzované dobové vědecké studie, sociální a institucionální prostředí Německé univerzity v Praze i obecnější politický rámec, kterými Konrád podložil svoji interpretaci vývoje příslušných humanitních oborů, se tak zároveň stávají svědectvím o intelektuálním i mentálním vývoji části sudetoněmeckých elit v předmnichovské republice i v době tzv. druhé republiky a protektorátu. Po přednášce následovala diskuze, věnovaná v první řadě metodologickým a teoretickým otázkám historiografie vědy.

■ V letních měsících pobýval v rámci mimořádného stipendia pro zahraniční bohemisty na našem pracovišti renomovaný německý historik **Detlef Brandes**, nositel Palackého plakety AV ČR a Dr. h. c. UK Praha. Profesor Brandes (nar. 1941), emeritní profesor Heinrich-Heine-Universität v Düsseldorfu, vystudoval v 60. letech historii, slavistiku, germanistiku a politologii v Mnichově. Po skončení studií působil v Collegiu Carolinu a v Ost-Europa-Institut FU Berlin. Roku 1984 habilitoval v oboru východoevropské dějiny, spisem *Großbritannien und die Exilregierungen Polens, der Tschechoslowakei und Jugoslawiens vom Kriegsausbruch bis zur Konferenz von Teheren*. Od počátku 90. let až do loňského roku působil na univerzitě v Düsseldorfu jako vedoucí Institut für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa.

V rámci svého pražského badatelského pobytu přednesl Detlef Brandes na našem ústavu 7. července 2009 přednášku *Nacistická národnostní a osídlovací politika v českých zemích*. Brandes v ní shrnul svá studia v pražských archivech a zároveň představil hlavní teze rozsáhlejší studie, kterou na toto téma připravuje.

Obecným východiskem nacistické národnostní a osídlovací politiky byla představa o „Velkoněmecké říši“, spočívající na „rasovém základě“. Cílem proto bylo poněmčít administrativu i ekonomiku obsazených zemí. Jazyk a kultura porobených národů měly být vymazány a místo toho se mělo dostat rozsáhlé podpory etnickým Němcům. Zatímco však byla německá politika ve vztahu k Židům v principu stejná ve všech okupovaných zemích, lišilo se v jednotlivých obsazených zemích zacházení s tzv. „árijskou“ většinou podle podílu těch, které tzv. rasovní experti poklá-

dali za „způsobilé k poněmčení“, nebo naopak za „nežádoucí přírůstek obyvatelstva“. Zvláště zřetelné byly rozdíly v nacistické politice vůči Polákům a Čechům. „Protektorát Čechy a Morava“ měl podstatně větší význam pro válečnou ekonomiku než německá okupační zóna v Polsku. Mimoto rasovní experti pokládali Čechy za způsobilé k poněmčení v daleko větší míře než Poláky. Přesto však podle Brandese ukazují připravované projekty nacistické národnostní a osídlovací politiky v českých zemích, především pak plány tzv. „zemských mostů“, vysídlení celkem 52.000 Čechů v důsledku rozšiřování vojenských cvičišť a realizované osídlování etnických Němců, že se nacistická politika vůči Čechům lišila od politiky ve vztahu k Polákům nikoli svými konečnými cíli, ale spíše tempem a mírou zastírání vlastních záměrů. Brandes ve své přednášce zároveň zdůraznil význam a hloubku rozdílů mezi Neurathem a Frankem, které byly vyvolány do velké míry kompetenčními spory a mocenskými konflikty mezi různými institucemi nacistického režimu, pokoušejícími se prosadit v oblasti národnostní a osídlovací politiky.

■ Na podzim 2009 získal mimořádnou podporu AV ČR pro zahraniční bohemistická studia **Martin Zückert**, vědecký pracovník a jednatel Collegia Carolina. Zückert je znalcem meziválečného období, soustřeďuje se na problematiku vztahu společnosti, armády a války, na církevní dějiny českých zemí i na dějiny historiografie. Aktuálně se zabývá otázkou antimilitarismu a militarizace společnosti v českých zemích 1900–1930 a právě tomuto tématu byla věnována i jeho přednáška *Zkušenost s válečným násilím a militarizace společnosti po roce 1918, která se v našem ústavu uskutečnila 8. října 2009*. Zaměřila se na problematiku sociálních dopadů válečných střetů, k nimž patří především rozvrat ekonomické infrastruktury, společenská destabilizace či kolektivní zkušenost násilí. Protipól požadavku na klid zbraní a na návrat do „normálního“ života představuje, jak zdůraznil

Zückert, potenciál násilí, vyrůstající ze spojení válečné zkušenosti s agresí, formovanou poválečnými podmínkami. Když například začalo Československo v listopadu 1918 obsazovat nárokové slovenské území, měly právě únava z války a odpor vůči armádě na straně jedné a připravenost k agresí na straně druhé k sobě často velmi blízko. Stabilizovat válkou těžce zasaženou poválečnou společnost se v českých zemích podle Zückerta podařilo novému státu díky sociální politice a propojení proklamované změny se strukturální kon-

tinuitou. Na Slovensku však vedla nejistota ojedinele i k použití nekontrolovaných forem násilí. Závěrem své přednášky položil Zückert otázku dlouhodobějších vlivů válečné i bezprostředně poválečné zkušenosti, a to především na ty skupiny československé poválečné společnosti, které inklinovaly k násilí, jako například část legionářů. Přednáška, reflektující právě probíhající výzkum, otevřela řadu otázek i nových pohledů na první roky československé republiky, a vyvolala proto i zajímavou následnou diskuzi.

Výstavy a prezentace

■ *Věda pro život* (9. 9.–23. 10. 2009)

Dne 9. září 2009 byla v prostorách hlavní budovy Akademie věd na Národní třídě v Praze zahájena výstava *Věda pro život*, která prezentovala úspěchy české vědy, spojené s výzkumem na jednotlivých pracovištích AV ČR. Náš ústav se na přípravě výstavy podílel jednak sám za sebe, jednak spoluprací při přípravě materiálů týkajících se dějin vědeckých institucí u nás.

Výstava byla rozdělena do dvou hlavních částí. První z nich představovala historii AV ČR jako nástupkyně Královské české společnosti nauk, České akademie věd a umění, Masarykovy akademie práce a řady vědeckých ústavů založených v období první československé republiky, neopomenula ani otázku struktury a vnitřní organizace AV ČR. Druhá část výstavy přibližovala činnost a nejvýznamnější vědecké úspěchy dosažené v posledních letech akademickými veřejnými výzkumnými institucemi. Jednotlivá pracoviště se představila na panelech, barevně rozdělených do tří vědních oblastí (vědy o neživé přírodě, vědy o živé přírodě a chemické vědy, humanitní a společenské vědy).

■ Dne 6. března 2009 se v historických sálech Strahovské knihovny uskutečnila *prezentace* nové publikace – Katalogu iluminovaných rukopisů Strahovské knihovny. Publikaci připravili společně Pavel Brodský, vedoucí oddělení pro soupis a studium rukopisů, a Jan Pařez, kurátor rukopisné sbírky Strahovské knihovny. Hosty na prezentaci přivítal strahovský opat Michael Josef Pojezdný, úvodního slova se ujal nestor české kodikologie a předseda Komise pro soupis a studium rukopisů Ivan Hlaváček. Poté se o práci na katalogu vyjádřili oba autoři a na závěr vystoupil ředitel Strahovské knihovny Evermod Gejza Šidlovský. Slova řečníků doplnil hudební přednes renesančních polyfonních skladeb z rukopisů Strahovské knihovny v podání hudebního souboru Ignitus. Po skončení projevů si

účastníci mohli prohlédnout výstavku zvětšených fotografických reprodukcí detailů nejvýznamnějších iluminovaných rukopisů knihovny.

■ Dne 21. července 2009 se v prostorách nově zřízeného Informačního centra vlády ve Vladislavově ulici, uskutečnila *prezentace prvního svazku edičního projektu Zápisů ze schůzí československé vlády v Londýně*. První díl Zápisů z let 1940–1941 postupně představili Jan Kuklík, který pohovořil o ustavení vlády v rámci československého exilového zřízení, Jan Němeček, který pojednal o hlavních problémových okruzích, jimiž se vláda v daných letech zabývala, a Ivan Štoviček, jenž

vyložil koncepci projektu a způsob zpracování edice. Na závěr publikaci zhodnotil jeden z jejích odborných oponentů Vít Smetana. Přípitek nad knihou proslovila Eva Semotanová, zástupkyně ředitelky HiÚ AV ČR. Prezentace se zúčastnilo přes 60 hostů z řad archivářů, historiků, úředníků, novinářů, politiků a podnikatelů. Po oficiálním programu následovala v teplotně rekordně horkém odpoledni živá neoficiální diskuze.

■ *Prezentace publikace Marie Červinkové-Riegrové, Zápisky, I. díl (1880–1884) se konala 19. ledna 2010 v prostorách bývalé Měšťanské besedy, které dnes užívá Vysoká škola CEVRO Institut. Na přípravě více než sedmisetstránkové publikace se podílel autorský kolektiv historiků a archivářů vedený Milanem Vojáčkem, rozsáhlým poznámkovým aparátem ji opatřil Luboš Velek. Místo setkání bylo více než symbolické – v bezprostřední blízkosti bydliště rodiny Palackých a Riegrových, navíc sama Měšťanská beseda bývala častým dějištěm setkání aktérů, o nichž je řeč na stránkách prezentované knihy. Setkání přátel 19. století a obou zmíněných rodin uváděl Josef Šíma, rektor hostitelské instituce. S úvodním projevem vystoupila ředitelka Národního archivu Eva Drašarová, laudatio pronesl Jiří Kořalka. Atmosféru příjemně doplňovala hudební vystoupení Kolegia pro duchovní hudbu*

Klatovy, které si zvolilo skladby Leopolda Měchury, pradědečka Marie Červinkové-Riegrové, a předčítání vybraných úryvků herečkou Milenou Steinmasslovou.

■ *Slavnostní otevření zrekonstruované vily prezidentského páru Hany a Edvarda Benešových v Sezimově Ústí. Dne 28. května 2009 se této významné události zúčastnili i zástupci našeho archivu, který pečuje o největší část archivního osobního fondu E. Beneše (některé dokumenty z písemné pozůstalosti byly svého času v domě uloženy). Slavnost navázala na pietní akt u příležitosti 125. výročí narození druhého československého prezidenta v zahradě u hrobky manželů Benešových, kterému byli přítomni zástupci prezidentské kanceláře, parlamentu, vlády, místní samosprávy a řady dalších organizací. Vile byla po necitlivé přestavbě ze 70. let minulého století zčásti navráćena původní podoba včetně mobiliáře v reprezentativním obytném přízemí, v patře pak v prezidentově pracovně a ložnici – úmrtním pokoji. Vilu i její vybavení s četnými starožitnými solitéry a přilehlou zahradu vnímali manželé Benešovi jako nejužší soukromý domov. Po obnově z let 2006–2009 se stala, spolu s nedávno vybudovaným Památníkem v zahradě, důstojnou připomínkou E. Beneše i jeho manželky.*

Časopisy

V uplynulém roce se na našem ústavu podařilo přivést k životu dvě nová odborná periodika, kterým se podaří, jak doufáme, stát se prestižními tuzemskými publikačními orgány v oblasti interdisciplinárního výzkumu moderních dějin střední Evropy, resp. v oblasti dějin vědy.

První z nových časopisů nese název *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století*

/ Centre. Journal for Interdisciplinary Studies of Central Europe in the 19th and 20th Century. Tento recenzovaný časopis se zaměřuje na studium společnosti, kultury a politiky ve střední Evropě 19. a 20. století a klade si za cíl poskytnout platformu k výzkumu středoevropského prostoru z nejrůznějších oborových perspektiv. Původní vědecké statě doplňuje nejen rubrika recenzí, zpráv a anotací, ale rovněž sekce diskuze, která ve druhém

čísle obsahuje příspěvek Jürgena Kocky k výročí pádu komunismu v letech 1989/1990.

V loňském roce byl časopis tematicky věnován volbám a volebnímu právu v časovém horizontu 1848–2008 a českému pokrokářství v letech 1890–1920. Pro rok 2010 jsou plánována témata Die Zeit a vídeňská moderna a Společenské elity v momentech politického zlomu. Časopis *Střed*, jehož řízení se ujali Vratislav Doubek a Rudolf Kučera, vychází dvakrát ročně (v dubnu a říjnu).

Druhý časopis, *Práce z dějin Akademie věd*, který již vyšel také ve dvou číslech, je odborné periodikum volně navazující na titul *Práce z dějin Československé akademie věd*, resp. z Archivu AV. Časopis je zaměřen na studie z dějin vědeckých institucí, zejména AV ČR a jejich předchůdců, a edice dokumentů k téže problematice. Publikuje především stati týkající se dějin vědy a vzdělanosti, společenské reflexe vědy, koncepcí vědní politiky a vývoje vztahů mezi univerzitní a neuniverzitní

vědou, zabývá se životem a dílem předních domácích i zahraničních vědců. Pozornost věnuje rovněž pramenně základně k dějinám vědy, zpracování, zpřístupňování a využívání institucionálních a osobních archivních fondů a sbírek, spisové službě a ediční činnosti. Nechybí zde aktuální informace z oboru, např. zprávy z konferencí a výstav, nebo recenze odborné literatury. Důležitou součástí časopisu je vzhledem k odborné veřejnosti rubrika *Archivní fondy*, ve které budou postupně představovány nově uspořádané osobní i institucionální fondy spravované naším archivem.

Z obsahu vydaných čísel upozorňujeme např. na stať Miroslava Kunštáta *Historikové mezi Prahou a Vídní* nebo na edici korespondence Ondřeje R. Halagy s Václavem Chaloupeckým. Pro letošní čísla jsou připraveny mj. texty týkající se dějin Historického klubu a kádrových prověrek na vysokých školách v roce 1958.

Výzkumná činnost

V roce 2009 byly na našem ústavu úspěšně ukončeny čtyři víceleté grantové projekty.

Helena Kokešová spolu s Janem Bílkem a Vlastou Quagliatovou uzavřeli práce na projektu **Česká národní elita: T. G. Masaryk a představitelé Národní strany v Čechách** (GA ČR, č. 409/07/0239). Výsledkem je kniha *Korespondence T. G. Masaryk – staročeši*, která vypovídá o vztahu T. G. Masaryka s reprezentanty a sympatizanty Národní strany v Čechách. Obsahuje úvodní studii *Vztahy T. G. Masaryka s představiteli a stoupenci Národní strany v Čechách* v zrcadle jejich korespondence a příslušnou edici korespondence T. G. Masaryka s celkem dvaceti reprezentanty staročeské politiky. Kniha vyjde v průběhu roku 2010 v nakladatelství našeho ústavu.

Další projekt **Narativní prameny předbělohorského období k dějinám českých měst** (GA ČR, č. 404/07/1052, řešitelka Marie Tošnerová) byl věnován počátkům kronikářství v českých městech. Nejstarší městské kroniky se objevují až na začátku 16. století a pro celé předbělohorské období byl charakteristický nárůst historiografické literární produkce, jejichž autoři pocházeli z řad městského obyvatelstva. Ve většině českých měst vznikaly kroniky a pamětní spisy, z nichž se však do dnešní doby dochovala jen část. Publikace, shrnující výsledky grantového projektu, mapuje vývoj kronikářské činnosti v českých městech v raném novověku a přináší také soupis rukopisných historiografických pramenů narativní povahy k dějinám českých měst.

Projekt Luboše Velka **Mezi honorací a masou. Národní strana (staročeská) 1861–1918** (GA ČR, č. 409/07/P258) se zabýval vývojem organizace, programu a sociální struktury nejstarší české politické strany tzv. honoračního typu. Výzkum byl založen jednak na analýze bohatého a dosud nevyužitého archivního materiálu a dobového tisku, jednak na komparaci vývoje typově podobných stran ve střední Evropě. Výchozím bodem bylo vytvoření zevrubné analýzy vývoje staročeské strany a sepsání jejích dějin. Ústředními otázkami byly průběh budování strany během období „pasivní rezistence“, reagování na politickou modernizaci na přelomu 19. a 20. století, důvody neúspěchů jejích reorganizačních a modernizačních pokusů, schopnost existovat bez odpovídajícího parlamentního zastoupení a s minimálním počtem členů a přívrženců v letech 1891–1918.

Martin Franc ukončil práce na na projektu **Ivan Málek a vědní politika 1952–1989** (GA AV ČR, č. KJB800770701). Do tisku byla předána edice *Málových dopisů manželce z pobytu v Sovětském svazu v říjnu až prosinci 1950* s rozsáhlou úvodní studií, která je důležitá pro osvětlení představ o vědní politice, s nimiž Ivan Málek vstupoval do 50. let. V průběhu roku byly publikovány studie v časopisech *Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis* a v *Pracích z dějin Akademie věd*. Dalším důležitým výstupem se stalo uspořádání mezinárodní dvoudenní konference k 100. výročí narození Ivana Málka, o které píšeme na jiném místě. K vydání je připraven rukopis monografie *Ivan Málek a vědní politika v letech 1952–1989*, která vyjde v první polovině roku 2010.

Na pracovišti je v současné době řešeno deset grantových projektů, pokračujících již z minulých let:

GA ČR, č. 404/08/0112, **Soupis rukopisů bývalého Františkova muzea v Brně**, řešitel prom. hist.

Stanislav Petr

GA ČR, č. 405/08/0087, **Vídeňská revue Die Zeit a česká moderna**, řešitelka Mgr. Lucie Kostrbová, Ph.D.

GA ČR, č. 409/08/0121, **Vatikán a Československo 1918–1938**, řešitel PhDr. Michal Pehr, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/1131, **Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1942**, řešitel Mgr. Jan Bílek

GA ČR, č. 409/09/P636, **Československo-rakouské vztahy 1918–1938**, řešitel PhDr. Ota Konrád, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/1375, **Josef Pfitzner – od historie k ideologii**, řešitelka doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/0503, **Hledání centra. Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století**, spoluřešitel PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/1173, **České feministické myšlení 19. a 20. století**, spoluřešitelka PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.

GA AV ČR, č. IAA800770901, **Mnichov v pamětech současníků**, řešitel PhDr. Josef Tomeš.

GA AV ČR, č. IAAX00630801, **Čeští vědci v exilu 1948–1989**, spoluřešitelka PhDr. Milena Josefovičová

V roce 2009 získal náš ústav podporu Grantové agentury ČR pro čtyři nové projekty, které byly zahájeny v tomto kalendářním roce:

P405/10/0027, *Korpus kodikologických pramenů*, řešitel: PhDr. Pavel Brodský, CSc. et DSc.

Projekt tvoří součást Souborného katalogu rukopisů, stěžejního úkolu oddělení pro soupis a studium rukopisů. Tento systematický projekt v sobě soustřeďuje řadu dílčích úkolů. Součástí je vytvoření podrobné elektronické databáze rukopisů, jež bude zpřístupněna na webu. Databáze bude propojena s bibliografií kodikologické literatury; propojení se chystá i s fotografickou částí. Souběžně se bude pracovat na cizojazyčné mutaci Průvodce po rukopisných fondech; s knižní publikací se počítá v druhém roce projektu. Poté budou pokračovat práce na dalším, souborném svazku Průvodce. Výsledky budou průběžně zapisovány do databáze, kde budou připraveny k budoucímu tištěnému výstupu.

P410/10/1273, *Edvard Beneš, Němci a Německo*, řešitel: Prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

Projekt je v prvé řadě projektem edičním, který vytvoří vědeckou základnu pro studium osobnosti Edvarda Beneše (1884–1948), politika patřícího k nejdiskutovanějším postavám moderních dějin nejenom v českém, ale i mezinárodním kontextu. Záměrem projektu je zdokumentovat vývoj a proměny politiky i pohledu Edvarda Beneše vůči Němcům a Německu. Konkrétními cíli jsou předložení vícesvazkové edice dokumentů, mapující období do roku 1938, uspořádání pravidelného přednáškového cyklu, semináře a závěrečné mezinárodní konference. Průběžně bude doplňována také příslušná bibliografie a soupis pramenů z českých i zahraničních archivů. Soupis pramenů, bibliografie

7. zasedání shromáždění Společnosti národů v Ženevě r. 1926. Delegáti E. Beneš, A. Briand, V. Scialoja, G. Stresemann, K. Ishi, A.N. Chamberlain (Archiv ÚTGM).

i přednášky budou publikovány na projektových webových stránkách.

P410/10/P316, *Práce, národ, gender. Dělnické hnutí v českých zemích 1914–1918*, řešitel: Mgr. Rudolf Kučera, Ph.D.

Projekt je zaměřen na analýzu vlivu specifických externích podmínek I. světové války na proměnu dělnického hnutí. Analyzován bude vliv podmínek válečného

hospodářství na socializaci dělnického hnutí do již zmasovělého hnutí národního, na komplexní proměnu genderových kategorií způsobenou hromadným zapojením žen do pracovních procesů, stejně jako na rozsáhlou vnitřní diferenciaci dělnictva, způsobenou restrukturalizací válečného hospodářství. V centru pozornosti projektu se tak nachází proces komplexní proměny dělnického hnutí z hlediska dějin genderu, dějin práce a dějin formování moderního českého národa.

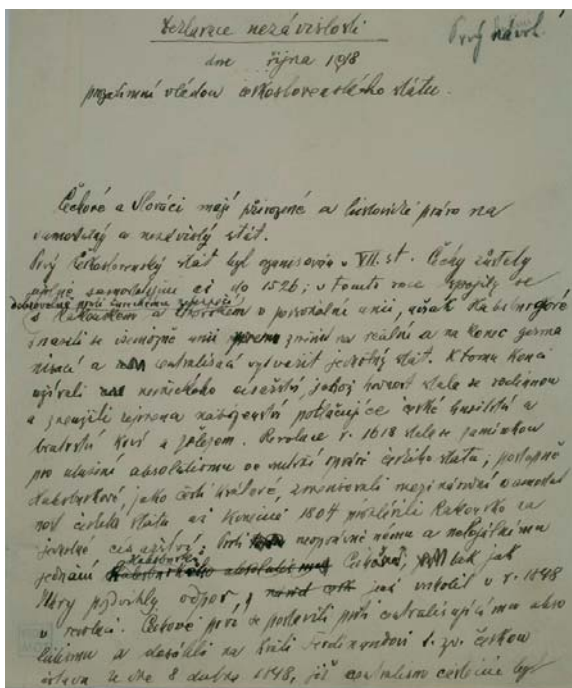
Projekt Dagmar Hájkové *První republika ve světle korespondence T. G. Masaryka a E. Beneše* (P410/10/0544) přiblíží vztah T. G. Masaryka a Edvarda Beneše v době první československé republiky. Oba muži stáli v čele státu po celou dobu jeho existence, utvářeli jeho politickou kulturu, podíleli se na zahraničně politické koncepci státu a symbolizovali jeho hodnotový systém. Pojily je úzké osobní vazby, do kterých zahrnuli i ostatní rodinné příslušníky. Hlavním výsledkem výzkumu bude studie připravená především na základě analýzy Masarykových a Benešových dopisů. Osobní korespondence, obohacená o další pramenný materiál, pomůže objasnit některé problémové okruhy, např. osobní podíl Masaryka a Beneše na budování institucí, kterým stáli v čele, budování mocenského centra, nových politických elit; koncepce propagandy jako nástroje ovlivňování veřejného mínění, účast na vytváření nových tradic, mýtů, míst paměti; postavení obou politiků ve společnosti, jejich osobní život, životní styl, vliv rodinných vazeb na politiku. Studii doplní kritická edice vzájemné korespondence T. G. Masaryka a E. Beneše.

Archivní práce

Archivní práci minulého roku, která představuje významnou součást činnosti našeho ústavu, lze snad nejuvýstižněji shrnout pomocí několika čísel.

V evidenci Národního archivního dědictví vedl archiv za rok 2009 celkem 627 fondů a sbírek o rozsahu 4 674 běžných metrů. V uplynulém roce nahlíželo v naší badatelně celkem 213 badatelů (z toho 37 zahraničních) do archiválií Archivu AV i Ústavu T. G. Masaryka, přičemž badatelé uskutečnili 706 návštěv, což je za minulé desetiletí rekord. Vyhledáno a připraveno bylo 2292 badatelských objednávek.

Masarykův koncept Prohlášení nezávislosti československého národa (tzv. Washingtonské deklarace) z října 1918 (MÚA AV ČR)

Během roku 2009 bylo na pracovištích AV ČR a jejich detašovaných organizačních jednotkách vykonáno celkem 18 spisových prohlídek: Na 18 pracovištích bylo provedeno celkem 25 skartačních řízení. V rámci skartačních řízení bylo posouzeno 220,25 bm a z nich převzato 68,39 bm. Zapsáno bylo celkem 27 nových přírůstků, z toho 18 ke stávajícím archivním fondům: Biofyzikální ústav ČSAV; Archiv AV ČR; Komise pro organizaci vědeckých společností při ČSAV; Ústav ex-

perimentální botaniky AV ČR; Archeologický ústav AV ČR; Academia nakladatelství ČSAV; Ústav molekulární genetiky AV ČR; Ústav experimentální medicíny AV ČR; Společná technickohospodářská správa biologických pracovišť, České Budějovice; Geologický ústav AV ČR; Ústav přístrojové techniky ČSAV; Ekonomický odbor Úřadu prezidia ČSAV; Ústav fyziky materiálů AV ČR; Ústav fyzikální metalurgie ČSAV; Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV; Ústav jaderné fyziky ČSAV; Ústav jaderné fyziky AV ČR; Zahraniční odbor Úřadu prezidia ČSAV. Zároveň bylo uotořeno 9 zcela nových fondů: Biofyzikální ústav AV ČR; Ústav molekulární genetiky AV ČR; Ústav přístrojové techniky ČSAV; Ústav fyziky plazmatu AV ČR. Ústav jaderné fyziky AV ČR, Řež; Archeologický ústav ČSAV, Brno; Archeologický ústav AV ČR, Brno. Dva nové osobní fondy Zdeněk Šesták a Augustin Palát byly převzaty v rámci mimoskartačních řízení.

V roce 2009 naši kolegové také zpřístupnili badatelské veřejnosti prostřednictvím inventářů, resp. katalogů celkem 7 fondů v rozsahu 9,70 bm a 2352 inventurní jednotky. K nově zinventarizovaným fondům tak přibýly fondy:

Domín Karel (1905–1953), botanik, politik a v letech 1933–1934 rektor Univerzity Karlovy; 3,51 bm, zpracovali Marie Bahenská a Jan Janko.

Hrdina Karel (1885–1956), klasický filolog, překladatel, znalec kulturních dějin období humanismu, dlouholetý pracovník Ministerstva školství a národní osvěty (1920–1941); 1,68 bm, zpracovala Marie Bahenská.

Utitz Emil (1883–1957), filozof a estetik, představitel pražské židovsko-německé elity; 0,35 bm, zpracovali Hana Barvíková a Miroslav Kunštát.

Československá astronomická společnost při ČSAV (1959–1981), 1,27 bm, zpracovali Olga Paulová a Jan Boháček.

Komise prezidia ČSAV pro organizaci vědeckých společností při ČSAV III. (1959–1990), 2,34 bm, zpracoval Jan Hálek.

Vlasta Mádlová připravila katalogy fondů *Česká akademie věd a umění – sbírka fotografií* a *Královská česká společnost nauk – sbírka fotografií*.

V neposlední řadě byl také dále rozvíjen Digitální průvodce Archivu AV, který on-line poskytuje informace o všech fondech a sbírkách a zpřístupňuje většinu existujících archivních pomůcek.

Rok 2009 se však v oblasti archivnictví a spisové služby nesl především v duchu příprav a realizace řady převratných změn, které souvisely s procesem elektronizace správy.

Již v roce 2008 byl vydán *zákon č. 300/2008 Sb. o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů*, který nastavoval provoz datových schránek s účinností od 1. 7. 2009. Následující rok byly vydány dvě doplňující vyhlášky, které provoz datových schránek dále upravily: *vyhláška č. 193/2009 Sb. o stanovení podrobností provádění autorizované konverze dokumentů* a *vyhláška č. 194/2009 Sb. o stanovení podrobností užívání a provozování informačního systému datových schránek*. Datové schránky nahradily klasický způsob doručování úředních dokumentů mezi orgány veřejné moci, právníky a fyzickými osobami. Ostrý provoz datové schránky byl u AV ČR, právnícké osoby zřízené zákonem, zahájen 1. 11. 2009.

Završeny byly dlouhodobé snahy o elektronizaci spisové služby. Zásadní bylo legislativní ukotvení těchto snah vydáním *novely zákona č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě (pod č. 190/2009 Sb.)* a nového znění *vyhlášky č. 191/2009 Sb. o podrobnostech výkonu spisové služby*. Novelizovaný zákon 499/2004 Sb. znamenal průlom v otázce vedení elektronické spisové služby a správy digitálních dokumentů. Paragraf 63, odst. 1, stanovil, kteří určení původci uvedení v § 3 jsou povinni vykonávat spisovou službu v elektronické podobě, a to v elektronických systémech spisové služby. Mezi nimi jsou uvedeny veřejné výzkumné instituce a právnícké osoby zřízené zákonem. Paragraf 63, odst. 4, určil lhůty pro zavedení elektronické spisové služby. Výše uvedeným původcům byla dána povinnost zavést od 1. 1. 2010 elektronickou evidenci dokumentů v elektronickém systému spisové služby a od 1. 7. 2010 elektronickou spisovou službu v tzv. plném rozsahu.

Přípravným pracím v souvislosti se zavedením zákonných povinností v AV se od ledna 2009, tedy ještě před novelizací legislativy schválené v červnu, věnovali pověřeni pracovníci Kanceláře AV ČR, Střediska společných činností AV ČR a Masarykova ústavu a Archivu AV ČR. Pracovníci Archivu AV ČR pro jednání pověřených pracovníků a pro připravované a nakonec nerealizované výběrové řízení zpracovali jednak dokument *Kritéria pro zavedení elektronické spisové služby stanovená MÚA*, jednak provedli tzv. *dotazníkovou akci* na všech pracovištích AV ČR, včetně jejich detašovaných organizačních jednotek. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem je vedena spisová služba v závislosti na stávající struktuře pracovišť AV ČR, oběh dokumentů, počet čísel jednacích, počet zapisovacích míst atd.

V poslední čtvrtině roku bylo pro zavedení elektronické evidence na pracovištích AV ČR na popud Archivu AV ČR a za souhlasu Kanceláře AV ČR doporučeno jako centrální řešení využití bezplatné aplikace *open*

source (společné aktivity OSS Alliance a Ministerstva vnitra ČR). Produkt odpovídal všem stanoveným kritériím a jeho výhodou byla velmi nízká finanční náročnost konvenující rozpočtové situaci AV ČR. Od 1. ledna 2010 byla na převážné většině pracovišť nainstalována elektronická evidence dokumentů ve výše uvedené aplikaci. V souvislosti s tím proběhla během ledna a na začátku února školení osob zodpovědných za vedení elektronické spisové služby.

Nakonec rádi připomínáme významné ocenění dlouholeté archivní a badatelské činnosti našeho spolupracovníka Ivana Šťovíčka, který v říjnu 2009 obdržel Záslužný kříž III. stupně ministra obrany ČR. Medaile Za zásluhy o Akademii věd ČR byla v roce 2009 udělena JUDr. Miroslavu Šmidákovi, bývalému pracovníkovi Archivu.

Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů

V oddělení pro soupis a studium rukopisů v loňském roce pokračovaly práce na Generálním katalogu rukopisů na území ČR a rukopisných bohemik v zahraničí. Šlo jednak o přípravu elektronické databáze rukopisů, jednak o práce na Průvodci po rukopisných fondech. Vzhledem k tomu, že struktura databáze je hotova, pokračovalo přeformátování popisů rukopisů v textovém editoru, které je předpokladem pro hromadnou konverzi dat. Práce na tomto úseku řídí Martina Jeránková, která připravila potřebné číselníky a průběžně poskytuje konzultace. Pokračovalo skenování katalogů vydaných v minulosti péčí Komise pro soupis a studium rukopisů a jejich následný převod do textového editoru. Nadále také probíhaly a probíhají práce na cizojazyčné mutaci Průvodce po rukopisných fondech ČR. Práce na tomto úseku koordinuje Marie Tošnerová, která mj. pokračovala v revizi dosavadních soupisů, zejména v institucích, které nebyly v předchozích svazcích podchyceny, a v těch, kde došlo v průběhu let ke změnám.

Pod vedením Marty Hradilové byla dokončena restrukuralizace Studií o rukopisech a připraveno do tisku další číslo. V rámci projektu Digitální knihovna byly zpracovány podklady pro zpřístupnění plného znění Studií o rukopisech na webových stránkách Knihovny AV ČR.

Členové oddělení se i nadále věnují pracím spojeným se soupisy rukopisů. Pavel Brodský ve spolupráci s Janem Pařezem dokončil a vydal tiskem Katalog iluminovaných rukopisů Strahovské knihovny, o jehož prezentaci v historických prostorách Strahovského kláštera píšeme na jiném místě. Stanislav Petr spolu s Irenou Zachovou a za spolupráce Anny Smékalové pokračoval v grantovém projektu Soupis rukopisů knihovny bývalého Františkova muzea v Brně.

Budoucí činnost oddělení významnou měrou ovlivní práce na nově uděleném grantu GA ČR Korpus kodikologických pramenů. Podařilo se zahájit spolupráci s Branderburger-Berliner Akademie der Wissenschaften, v jejímž rámci se chystá široce koncipovaný projekt týkající se soupisu německy psaných rukopisů ve střední Evropě, přičemž naše oddělení pro soupis a studium rukopisů má být hlavním zahraničním spoluřešitelem. Oddělení také navázalo těsnější spolupráci s Centre internationale codicologique v Bruselu, zejména s ohledem na příspěvky do časopisu *Scriptorium*.

Někteří členové oddělení pokračovali a pokračují ve výuce na vysokých školách. Pavel Brodský a Marie Tošnerová obnovili přednášky z kodikologie pro obor knihovněda v Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK. Martina Jeránková pronesla několik přednášek na katedře pomocných věd historických a archivního studia FF UK a pro studenty restaurátorství na VŠCHT.

V odborných periodikách a sbornících (včetně zahraničních) byly publikovány dílčí studie a recenze, další práce byly dokončeny a na publikaci čekají (nové číslo *Studií o rukopisech*, sborník k 80. narozeninám Karla Stejskala, komentářový svazek chystaného faksimilovaného vydání *Jenského kodexu*). Pavel Brodský zahájil práce na přípravě reprezentativní publikace o českých iluminovaných rukopisech pro nakladatelství Academia.

Pokračovaly rovněž aktivity spojené se členstvím v rozličných domácích i zahraničních vědeckých a odborných grémiích a společnostech. Stanislav Petr a Pavel Brodský působili jako externí členové Centra mediévistických studií; Stanislav Petr kromě toho též jako konzultant Komise Českého historického ústavu v Římě a dále pokračoval i ve svých funkcích řádného člena Centre internationale codicologique při Biblio-

Graduál premonstrátský, Čechy (Praha), 1608-1611, Praha Strahovská knihovna, DA I 5, fol. 255r: Kostel Nanebevzetí P. Marie v Praze na Strahově, autor: strahovský premonstrát Jan Václav Šícha.

thèque Royale Albert Ier v Bruselu a tajemníka Komise pro soupis a studium rukopisů. Byl také členem posuzovací komise GA Ministerstva kultury ČR, Marta Hradilová pak členkou hodnotící komise Ministerstva kultury ČR pro Program veřejné informační služby knihoven (VISK) 6. Pavel Brodský pokračoval ve funkci člena Akademického sněmu AV ČR a nově se stal členem Ediční rady AV ČR.

Ústav veřejnosti

■ 11. listopadu 2009 navštívila náš ústav **delegace** ministerských úředníků **Jižní Koreje**, zajímající se (z důvodu analytických prací na případném sloučení se Severní Koreou) o podmínky společenské, politické a ekonomické transformace v Československu po roce 1989. Na společném panelu vystoupil s obsáhlým refe-

rátém k tomuto tématu Ivan Šedivý, neméně obsáhlá byla i následná zajímavá diskuze, jež mimo jiné podhalila i něco z toho, jak nás vidí pro nás tak exotická vzdálená cizina.

■ Jako každoročně se v listopadu na našem pracovišti konal **Den otevřených dveří** pro všechny zájemce o historii a archivnictví. Návštěvníci si mohli v prostorách badatelný prohlédnout ukázky z našich sbírek (mj. fotografie z fondu Františka Buriana, významného válečného chirurga a zakladatele plastické chirurgie, rukopisy osobností ze světa politiky, vědy a kultury, medaile a plakety, staré plány a mapy). Pro zájemce z řad středoškolských a vysokoškolských studentů byly zorganizovány prohlídky depozitářů a tematické přednášky.

Fotografický materiál ve vědeckém útvaru Archiv AV ČR

Archiv AV ČR spravuje velice bohatý a rozsáhlý fotoarchiv, který zastupují nejen klasické černobílé i barevné pozitivní fotografie, pohlednice, vizitky či kabinetky, ale také černobílé negativy včetně skleněných, kolorované diapositivy a v posledních několika letech i fotografie digitální. Sběrka fotografického materiálu Archivu AV ČR začala vznikat v prvních letech po jeho založení v roce 1953. Postupně byl vytvářen základ k současné bohaté sbírce fotografického materiálu, kterou lze rozčlenit

na dva hlavní celky – materiál z vlastní činnosti archivu a z činnosti AV ČR a jejich předchůdců.

První skupinu zastupují materiály získané akvizicí fondů, neboť byly jejich součástí, vlastními nákupy nebo přefocováním z jiných, i soukromých sbírek. Patří sem také fotografie získané při různých příležitostech z činnosti AV ČR, přefocené texty s dokumentační hodnotou pro archiv, sbírka mikrofilmů a sbírka filmových materiálů. Do této skupiny náleží především fotografie a negativy uložené ve fondech institucí, které se staly základem ČSAV, dále ve fondech jednotlivých ústavů ČSAV (do roku 1992) a AV ČR (po roce 1993) a v neposlední řadě také fotografický materiál uložený v osobních fondech.

Druhou skupinu tvoří souvislý celek Reportáže AV ČR, který představuje velice rozsáhlý a pestrý soubor fotografického materiálu dokumentující činnost ČSAV a AV ČR. Snímky reportážního charakteru začali pořizovat pracovníci Oddělení pro fotografii a reprografii Základní knihovny ČSAV v září 1955. Reportáže dokumentují valná shromáždění akademie, vědecké konference a kongresy s mezinárodní i domácí účastí, slavnostní shromáždění při významných příležitostech, návštěvy cizích vědců a vědeckých delegací, vzájemná jednání a podpisy dohod o vědecké spolupráci, vyznamenání a ocenění domácích a zahraničních vědců, výstavy přístrojové techniky a vědecké literatury. Na fotografiích jsou zachyceny také budovy jednotlivých pracovišť ČSAV a jejich vybavení.

Bohužel velká část fotografického materiálu uloženého v archivu, zejména Reportáže AV ČR, fotografie ve fondech předchůdců, např. České akademie věd a umění a Královské české společnosti nauk, a fotografie v osobním fondu Jiřího Viktora Daneše a Fotosběrka Bohumila Vavrouška, byly v roce 2002 nevrátně poškozeny povodní.

V současnosti, kdy je již vyřešena revitalizace poškozených fotografií a značná část fotografického materiálu, zejména největší celky fotografií, je uložena ve vyhovujícím obalovém materiálu, bylo možné přikročit k jeho postupné digitalizaci a zpracování v programu Bach – Fotoarchiv. V srpnu roku 2009 byl proto na našich webových stránkách přebudován stávající Digitální fotoarchiv vědeckého útvaru Masarykův ústav na Digitální fotoarchiv MÚA a rozšířen o fondy a sbírky uložené v Archivu AV ČR.

Eva Broklová: Moje činnost v oboru. Ohlédnutí za léty 1990–2009

Nebylo by zcela přesné označit za léta věnovaná oboru jen roky po sametové revoluci. Několik let v archivu Ministerstva zahraničních věcí jsem se mohla podílet na ediční činnosti Komise pro vydávání diplomatických dokumentů a zpracovávala jsem Kroftův archiv vedle dalších pracovních aktivit. Moje oborová specializace byla dána již na Filozofické fakultě UK (obor historie – čeština) zpracováním diplomové práce Politická krize v ČSR 1925–1926 (526 stran). Téma vyvolávalo otázky vyžadující teoretické zpracování základních problémů a mezioborový přístup k jejich řešení: vedle historie se jednalo o obory politická věda, filozofie, sociologie, státopěda. Podněty pro nutnost tohoto studia jsem nacházela v dobové literatuře. Kolem poloviny 60. let, po zahájení studia externí vědecké aspirantury, jsem se již začala orientovat v potřebné odborné literatuře, zejména zahraniční. Roku 1967 jsem složila zkoušky kandidátského minima a začala se plně věnovat řešení tématu Politický systém ČSR v letech 1918–1938.

Shodou okolností se téma začalo jevit jako společensky žádoucí, v souvislosti s obtížemi, do nichž se dostával socialistický systém, hospodářskými, ale i politickými, přičemž se v Československu setrvačností držely nedávné Chruščovovy teorie o všelidovém státu, vytlačující někdejší pojetí třídního boje. To vše přispívalo k aktivování snah dosavadní režim reformovat. Na podzim 1967 se vytvořil mezioborový tým pro změnu politického systému. Členy se stali odborníci, kteří se v těch letech prezentovali zpracováním problémů, pokládáných za významné. Symbolické bylo, že na první zasedání týmu na Čenkově pile byl přizván J. L. Fischer, jednak potěšený tím, že se na něj nezapomnělo, jednak

kriticky hodnotící svůj někdejší přístup ke krizi demokracie a jejímu řešení.

Vedoucí týmu, doc. JUDr. Zdeněk Mlynář, CSc., vědecký pracovník Ústavu státu a práva ČSAV, pokládal za užitečné seznámit se s poznatky výzkumu dosavadních politických systémů historickými, sociologickými, ekonomickými metodami, s teoriemi politické vědy ap. a prodiskutovat je. Proto se konaly dvoudenní tématické porady, zaměřené na oblasti jednotlivých věd. V polovině ledna 1968 byli na zasedání týmu pozváni historikové. Moje pojetí čs. politického systému se u některých členů týmu, sdílejících dosud platné stereotypy hodnocení historie, nesetkalo zrovna s nadšením. Teze studijního textu jsem pak rozpracovala jako kandidátskou práci, kterou jsem později dokončila tak, abych ji mohla obhájit v rámci ukončení studia aspirantury. Ale prof. Václav Král, který se po doc. Olivové a doc. Kvačkově stal vedoucím mé práce, mně zrušil „studium“ aspirantury před jejím možným dokončením.

Účast na činnosti Mlynářova týmu pro mne posléze znamenala, že po návratu na Ministerstvo zahraničních věcí v roce 1976 (po mateřských dovolených a dvou operacích) jsem byla bez ohledu na moji částečnou invaliditu obden povolávána na kádrové oddělení a nevybíravě a bezohledně vybízena k odchodu. Punce hodnocení jako hlavního kacíře, který svedl k hříchu hodné ovečky, jsem se nezbavila. Ačkoli má provinění proti režimu byla pouze v oblasti teoretického myšlení (po ročním pobytu s kolenem v sádře jsem se pohybovala dost obtížně), čtyřicet pět vedoucích nejrůznějších pracovišť nebylo ochotno mne zaměstnat (ani Archiv Hnědouhelných dolů a briketáren). V březnu roku 1978 se mi podařilo, po půlroční pracovní neschopnosti způsobené hrubým nátlakem, nastoupit do odboru technických informací Výzkumného ústavu železničního, kde ještě byla v paměti práce mého otce pro železniční výzkum v poválečných letech. Během dvanácti let ve VÚŽ jsem se propracovala k problematice řízení evropské železniční dopravy; potřebovala jsem se nějak intelektuálně uplatnit. Po listopadu 1989 moje dráha na tomto pracovišti dosáhla vrcholu: byla jsem jmenována vedoucí odboru, neboť bylo třeba zbavit této funkce dosavadního vedoucího, člena KSČ. Tato okolnost nakonec poněkud zkomplikovala můj odchod z VÚŽ, protože bylo třeba najít za mne náhradu.

měla stát jednou z jeho kateder. Zpracovávali jsme tehdy výzkumného projektu *Obraz Němců, Německa a Rakouska v české společnosti 19. a 20. století*, který byl udělen prof. Křenovi jako vedoucímu badatelského týmu. Grant byl náročný po všech stránkách. Nejobtížnější bylo přimět i zkušené historiky k tomu, aby změnili přístupy k historické materii a opustili navyklé postupy jejího zpracování. Dílo se nakonec zdařilo a v roce 1998 vyšla v nakladatelství Karolinum publikace. Nepotvrdila se hypotéza o negativním vnímání Němců Čechy již za první republiky, jež se nakonec ukázala stereotypem vzniklým až v důsledku vývoje za druhé světové války. Předpokládaná studie německých historiků o obrazu Čechů v německé společnosti se nerealizovala.

V únoru roku 1995 jsem na zasedání Vědecké rady FSV UK přednesla habilitační přednášku, srovnávající československou a německou demokracii. Ale ani tehdy řízení neprošlo snadno: prorektorovi, prof. MUDr. Klennerovi, se zdála podezřelá absence publikací v letech 1970–1989. Nezbylo mi tedy než doplnit do seznamu hotové a připravované studie o řízení opravy ve Francii, Německu, Japonsku, Švýcarsku a Itálii.

V roce 1996 mi byla děkanem FSV UK nabídnuta funkce proděkana a současně se mi dostalo návrhu na přijetí funkce zástupce ředitele Masarykova ústavu AV ČR s perspektivou ucházet se o funkci ředitele. Rozhodování bylo nesnadné. Fakultě jsem se cítila zavázána za tři a půl roku pobytu, na Masarykův ústav mne lákala problematika, která mi byla blízká, stejně jako poslání ústavu podle zřizovací listiny, „stálá revize české otázky“, kterou pokládal prezident Masaryk za profilující ideu ústavu a potřebný předmět vědeckého zájmu jeho pracovníků.

Nakonec jsem se rozhodla pro ústav, kde jsem zpočátku ještě dokončovala práci na grantu *Obraz Němců*. Zároveň jsem se cítila zavázána k tomu, abych dál přednášela na FSV. V roce 1996 jsem byla pozvána na konferenci do Innsbrucku k rakouskému miléniu, kde mi bylo umožněno přednést referát, který byl jedním z výsledků komparace. Prvním úkolem, kterým jsem byla pověřena v ústavu, bylo vydání referátů z mezinárodní konference o české otázce. Redakční práci jsem brala se vším respektem a autorům jsem texty vracela s připomínkami, jež jsem pokládala za potřebné zapracovat. V závěru roku 1996 mi byl schválen grant o politické kultuře německých aktivistických stran v ČSR. Publikace vyšla v roce 1999. Přesto, že byl výsledek tohoto grantu přijat odborníky na česko-německé vztahy jako určité dořešení problematiky, a i po letech je takto hodnocen, setkala jsem se u vedení ústavu právě v tomto případě s nečekaným nepřátelským přístupem, daným nepochopením celé látky. Nevím dosud, zda to s tím souviselo, ale stejnými kruhy pak bylo záporně přijato mé pověření vedením ústavu v závěru roku 1997. V závěru jara 1998 se pak konal konkurz k volbě ředitele, kterým jsem pro-

šla. Od té doby jsem svůj čas dělila mezi převážně organizační činnost pro ústav a vědeckou práci, jíž jsem se nechtěla vzdát. Výkon funkce od počátku nebyl snadný; onemocněl Mgr. Josef Tichý, pracovně nejvíce obeznámený s chodem ústavu. Současně bylo třeba řešit řadu úkolů: např. formulování organizačního řádu, provést generační výměnu pracovníků ústavu, nově koncipovat poslání ústavu do zřizovací listiny, spojit jednotlivé části Masarykovy knihovny, přestěhovat pracoviště spolu s archivem a knihovnou z Jilské, Invalidovny a Národní tř. do nových prostor na Florenc, kde se rekonstruovala budova. Bylo třeba opatřit nábytek, kompaktní regály ap. Mgr. Tichý se pak na čas vrátil a v dalším roce byl znovu operován a opět – naštěstí úspěšně – léčen. Během roku 1998 se podařilo vyrovnat finanční dluh, s nímž Masarykův ústav do tohoto roku vstoupil. Vzpomínám vděčně na všestrannou přátelskou pomoc pana Josefa Tichého st. v této době. Jeho nemalou zásluhou také bylo zlepšení finanční bilance ústavu. Podařilo se mu získat prodejem publikací vydávaných ústavem půl milionu Kč, takže jsme získali prostředky na vydávání dalších publikací. S vlídným a vstřícným jednáním jsem se setkávala především ze strany předsedy AV ČR, prof. ing. Rudolfa Zahradníka, DrSc., a představitele III. vědní sekce, PhDr. Viléma Herolda, CSc. Bez nich, bez jejich podpory, bych svoji funkci přes všechno úsilí zvládla jen obtížně.

Během funkčního období čtyř a půl roku se podařilo urychlit vydávání *Spisů T. G. Masaryka*, roku 1998 jsem vydala *Prohlášení nezávislosti československého národa zatímni vládou československou*. Bylo zásluhou tehdejšího ministra zahraničních věcí, dr. Jaroslava Šediveho, že výtisky Prohlášení byly rozeslány na zastupitelské úřady pro oživení paměti o demokratických tradicích československé a české politiky. Úspěšná byla prezentace pracovníků ústavu na mezinárodní konferenci k 80. výročí vzniku Československé republiky roku 1998. Z mezinárodní konference k výročí narození TGM, *Idea demokracie, T. G. Masaryk a současné evropanství*, byl vydán dvoudílný sborník, přičemž obsažnější díl byl připraven v Masarykově ústavu. K témuž výročí vydal ústav úspěšnou česko-anglickou publikaci Stanislava Poláka *T. G. Masaryk obrazem a slovem/T. G. Masaryk in words and pictures*. Její vydání finančně podpořila předsedkyně Senátu Parlamentu ČR, dr. Libuše Benešová. Rok 2000 byl také rokem 80. výročí schválení československé ústavy. Zúčastnila jsem se tohoto jubilea ústními projevy a podílem na přípravě výstavy v premonstrátském klášteře na Strahově. Roku 2001 jsem obhájila titul doktora historických věd (práce *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918–1938*), který mi byl počátkem následujícího roku udělen. Institucí prezidenta a osobností T. G. Masaryka jsem se zabývala v publikaci *Prezident Republiky československé*, zahrnující edici dokumentů a studii na

dané téma. S prof. Miloslavem Petruskem a doc. P. N. Narbutem jsem spolupracovala při přípravě vydání Masarykových vybraných spisů *Filosofija-sociologia-politika*. Ústav navázal kontakty s masarykovskými badateli z Podkarpatské Rusi a Haliče a přispívali jsme do jejich časopisu. Konference k Masarykovu výročí oživila zájem o T. G. Masaryka a Československo v jeho době v zahraničí. Tak vznikla studie pro sborník prof. P. Fornara z messinské univerzity. V té době uspořádal ústav cyklus přednášek týkajících se šesti témat výzkumu československé a české demokracie, nazvaný DEMOKRACIE 2000. Japonskému masarykovskému badateli byl udělen souhlas s překladem Masarykova díla *Rusko a Evropa*, což bylo v následujících letech realizováno. Ve spolupráci s CEFRES (především s prof. Antoinem Marèsem) a italským institutem jsme se podíleli na organizování několika akcí, kde jsme se prezentovali také přednesenými příspěvky, později otištěnými v publikacích CEFRES.

Množící se nezveřejněné články historiků a odborníků dalších humanitních oborů mne vedly k založení sborníku kritických textů, *Spory o dějiny*. Pro titulní stránku jsem použila náhodně pořízenou fotografii ještě neodhalené Masarykovy sochy v rakovnickém parku se dvěma skotačícími dětmi. Pro situaci ve společnosti konce tisíciletí bylo příznačné, že recenzent zlobně označil onen obrázek za aranžovaný a kritické texty za nezveřejnitelné články. Vydali jsme ještě další tři čísla, z nichž jedno bylo převážně věnováno referátu Václava Klause o Masarykovi na mezinárodní konferenci ke 150. výročí Masarykova narození a kritice tohoto předneseného projevu. *Masarykův sborník*, vydávaný za první republiky a obnovený v devadesátých letech, jsme se snažili zkvalitnit tím, že jsme začali příspěvky soustřeďovat vždy k jednomu tématu. V neposlední řadě ke zvýšení úrovně přispěli odborně PhDr. Josef Tomeš a technickou redakcí Mgr. Filip Tomáš. Významným způsobem se podařilo urychlit práce na Spisech TGM: ze šestnácti spisů do roku 2001 bylo vydáno v letech 1998–2001 devět. K výročí založení Ústavu T. G. Masaryka prezidentem v roce 1932 připravil čtyřčlenný ediční kolektiv sborník příspěvků *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*. Sledovali jsme v něm historii ústavu, všechny její peripetie, až do současnosti. Kromě článků byla zařazena také příslušná část pamětí Masarykova tajemníka Antonína Schenka, obrazové přílohy a dokumenty k obnově Ústavu T. G. M. a založení Masarykova ústavu v rámci AV ČR. Velmi významným dílem bylo budování bibliografie TGM, k němuž dal podnět doc. J. Brabec (vedoucí redaktor spisů) a kterou pilně zpracovávala dr. Malínská, která k tomu vytvořila pracovní kolektiv. V roce 2003 se konala mezinárodní konference k výročí úmrtí Ch. G. Masarykové a z referátů byl sestaven sborník.

K počínům mého funkčního období náleželo zahájení vydávání moderního Masarykova životopisu *Za ideálem*

a pravdou, jehož první díl sepsaný Stanislavem Polákem byl již několik let připravený k tisku. Posléze jsem vytvořila podmínky pro to, aby mohl pokračovat co nejnázne při práci na tomto díle. K vydání zbývá v současnosti jeden svazek. Podařilo se mi omladit strukturu ústavu přijetím nejprve dvou pracovníků a nakonec pěti dalších mladých odborníků. Všechny mladší pracovníky jsem orientovala na studium Ph.D. Významnou posilou pro archiv bylo jmenování J. Bílka vedoucím archivu a dohoda o spolupráci s mým kolegou z fakulty, prom. hist. Ivanem Štovičkem, CSc.

V roce 2003 úspěšně prošel konkurzem na funkci ředitele PhDr. Ivan Šedivý, CSc. Myslím, že jsme vycházeli kolegiálně. Nepamatuji si přesně, do kdy jsem byla jeho zástupcem, do konce roku 2006 jsem byla vedoucí edičně badatelského oddělení. Podařilo se nám nad rámec našich povinností vypracovat příspěvky o konstitučních hodnotách české společnosti. Od roku 2007 mi byl zkrácen úvazek na čtvrtinu, koncem roku 2009, s ohledem na předpokládanou finanční situaci AV, byl můj pracovní úvazek na dobu určitou ukončen. Tím samozřejmě moje aktivity v oboru neskončí.

Ještě předtím jsem do poloviny prvního desetiletí jsem pak vydala dvě studie Emanuela Rádla, jež do té doby existovaly pouze v němčině a nedokončený spis Edvarda Beneše *Německo a Československo*. „Snaživými“ interprety Rádlovými byly v té době jako nehodící se uvedené studie opomíjeny. Představují přitom vzhledem k Rádlovi upřednostňované *Válce Čechů s Němci* zcela nové formulování problémů německé ideologie a německé revoluce. Podobně Benešův spis umožňuje zcela jiný pohled na jeho vztah a politiku vůči Německu než jak jsou obvykle nahlíženy.

Zatím poslední mou dokončenou prací je studie *Agární strana a demokracie*, vypracovaná v rámci grantu, zahrnujícím ještě studie o národních demokratech a lidovcích ve třicátých letech první ČSR. Soudím, že se nám podařilo překonat některé stereotypy v pojetí uvedených stran. Grant na korespondenci T. G. Masaryka a Antonína Švehly spolu se samostatnou studií o Švehlovi a jeho roli jako ministerského předsedy nebyl mně a mým spolupracovníkům schválen. Proto jsem se obrátila na nadaci poskytující finanční prostředky pro rozvoj studia demokracie, jež projekt podpoří. K výročí schválení československé ústavy jsem byla pozvána na konferenci Ústavu českých dějin FF UK a Úřadu vlády ČR. Jedním z úkolů, které chci splnit, je součást výzkumného záměru Masarykova ústavu, týkající se identity první republiky. Výhledově bych ráda systematicky zpracovala výsledky studia komparace tří středoevropských parlamentních demokracií.

Jiří Brabec očima kolegů

Literární historik, vysokoškolský pedagog, kritik, lexikograf a editor Jiří Brabec oslavil loni na podzim významné životní jubileum. Rádi bychom této příležitosti využili k připomenutí jeho vědecké a pedagogické kariéry a bohaté spisovatelské činnosti. To vše bylo v lednu oceněno také jmenováním za emeritního vědeckého pracovníka našeho ústavu.

Jiří Brabec absolvoval na FF UK v Praze bohemistiku a historii. Ještě během studií vydal (spolu s Josefem Zikou) svou první monografii *Antonín Sova* (1953). V letech 1955–1970 působil v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, podílel se mj. na vydání *Dějín české literatury sv. 3 a 4, Výboru z díla Karla Teiga*, souboru spisů Františka Halase a Františka Hrubína. Spolupracoval s časopisy *Květen*, *Literární noviny* a *Orientace*. V letech 1969–1970 byl místopředsedou Svazu českých spisovatelů. S nástupem normalizační éry byl nucen opustit akademické prostředí. Od roku 1971 pracoval v různých dělnických profesích, publikoval v samizdatových a exilových listech, na konci 80. let přednášel na nelegální Podzemní univerzitě. V době vynuceného přerušování své kariéry spolupracoval s J. Lopatkou, P. Kabešem a J. Grušou na *Slovníku českých spisovatelů* (Toronto 1982), připravil k vydání výběry z díla Závaše Kalandry, z poezie Ladislava Fikara a Jaroslava Seiferta, sestavil bibliografii Františka Langera. Do Ústavu pro českou literaturu ČSAV se vrátil jen nakrátko v roce 1990. Poté se plně věnoval pedagogické a vědecké práci na katedře české literatury FF UK. V našem ústavu působí dodnes jako hlavní redaktor *Spisů T. G. Masaryka*, kromě toho se i nadále zabývá badatelskou a publikační činností. Jeho zatím posledním titulem je práce *Panství ideologie a moc literatury. Studie, kritiky, portréty (1991–2008)*, vydaná v loňském roce.

Některým z jeho nynějších kolegů a kolegů jsme položili otázku „Co pro Vás znamená setkání / setkávání s Jiřím Brabcem?“. Jejich odpovědi rádi uveřejňujeme a doufáme, že Jiřího Brabce jako dodatečný dárek potěší.

Marie Bahenská: Docenta Jiřího Brabce jsem poznala právě před dvaceti lety. Bylo to ovšem seznámení jednostranné, neboť pro něj jsem byla jen jednou z mnoha anonymních tváří v posluchárně číslo 300. Zahajovala jsem druhý semestr studia českého jazyka a historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a po hektic-

kých, euforie plných podzimních dnech roku 1989 se studentský život pozvolna vracel do běžných kolejí. V rozvrhu katedry české literatury byly pro náš ročník vypsány kurzy české literatury druhé poloviny 19. století. Ačkoli to budoucím bohemistům nesloužilo a neslouží ke cti, musím poctivě přiznat, že toto téma rozhodně neaspirovalo na titul hit přednášek. V době, kdy se kolem nás začala vynořovat díla dřívějším režimem zakázaná, se klasická tvorba, často „obohacená“ nelichotivou nálepkou povinná školní četba, zdála být zoufale nudná. A po nevalných zkušenostech s několika přednáškami v semestru předchozím jsme neviděli žádný pádný důvod, proč svůj názor na texty více než sto let staré přehodnocovat. Jméno přednášejícího většiny z nás nic neříkalo, jen hrstka starších kolegů je vyslovovala s nadšením. Proč? Pochopili jsme velice rychle.

Na první přednášku (a vlastně i na všechny další) si s sebou pan docent nesl jen klíč. Žádná skripta, knihy ani papíry. Omnia mea mecum porto, chtělo by se citovat klasika. Rozhlédl se po nabitě místnosti a poznamenal, jak ho doslova děsí naše otevřené bloky, nachystané propisky a představa, že každé jeho slovo bude zaznamenáno. Začal přednášet a my jsme brzy zjistili dvě podstatné skutečnosti. Za první, že bloky a propisky budou zbytečné. Za druhé, že literatura 19. století není tak nudná, jak jsme se dosud domnívali. Docent Brabec totiž opravdu přednášel. Rádi jsme odpouštěli, že ve svém zaujetí často zapomínal na ubíhající minuty. Nečetl ze skript, nediktoval poučky, ale vyjadřoval své názory, učil nás formulovat přesné úsudky, interpretovat, porovnávat, číst mezi řádky. Mluvil o knihách a autorech, o nichž jsme nikdy dříve neslyšeli. Zpaměti citoval pasáže básní i prózy. Dělat si poznámky, obzvláště poznámky typu autor se narodil a napsal, šlo skutečně jen těžko, o to lépe se ale poslouchalo. Kultivovaný projev, nadhled, smysl pro humor a především hluboká znalost věci, to jsou jen některé z momentů, které mne napadají při vzpomínání na jeho přednášky.

Jen těžko jsem mohla tušit, že se jednou sejdeme na stejném pracovišti. Změnilo se místo našich setkávání, ale vše ostatní zůstalo při starém. Docent Brabec neztratil nic ze své noblesy, zdvořilosti, laskavosti a především nadhledu nad věcmi, kterými se my ostatní leckdy možná zbytečně trápíme.

Jan Bílek: Co vlastně bylo na počátku? Možná jméno v knize z naší desetitisícové rodinné knihovny. (Výborná publikace A co básník. Antologie české poezie 20. století mi při zmenšujícím se obytném prostoru dává naději na zachování toho konstitutivního a relevantního z celého tématu a ulehčuje vzdání se řady sbírek poezie.) Možná oblejší písmo s čitelným podpisem ve fondech našeho literárního archivu. (Potvrzují, že několik písemností výše jmenovaného bylo zpraco-

váno a dostalo se jim trvalého uložení v paměti české literatury prostřednictvím jí sloužícího archivního pracoviště.) Možná celosemestrální přednáška o Šaldovi na naší pražské Filozofické fakultě. (Do plné učebny přitahoval promyšlený, podmanivý projev přetavující se v posluchačův zážitek, který i po letech, již bez zapomenutých fakt, přetrvává.) Možná osobnější kontakt při čaji či kávě o desáté dopolední pro badatele a badatelky na Starých Hradech. (Při takovém setkání se pozná, jaké sepětí, v našem případě niterné, dotyčného váže se zvoleným oborem literární historie a vědy, znalosti, v jeho případě nepřeborné, i způsob uvažování, v jeho případě analytické, inspirativní.) A co k tomu přibýlo dodnes? Deset let na jednom akademickém pracovišti, společné prožitky z porad, schůzí, prezentací, konferencí, seminářů a oslav (i jeho titulu emeritního pracovníka AV ČR). Badatelské návštěvy v Masarykově archivním fondu a ve fondu prezidentova Ústavu při práci na Spisech TGM. Postřehy o některých užívaných taktikách (nadsazení, získání prostoru pro slevování a dosažení původně vytčeného cíle) i o oblíbených historkách (zaručeně se smějí při té o návštěvě ruských bohemistek u ministra Kopeckého, který jim v rauši nasliboval hory doly) a o ironii v glosách k aktuální situaci, která se mu dere nejen do řeči, ale i do očí. A také protikladná stanoviska na jazykovo-grafickou stránku ediční praxe u dokumentů osobní povahy. Kde se bere ta vyzařující osobnost, jak je namíchána, čím je udělána, ti, milý čtenáři, nepovím. Její podstatnou ingrediencí jsou totiž i nedoslovnost, nezdržování se, otázka a tajemství. A co by mohlo být? Lidem je milé a příjemné pobýt v jeho společnosti. Přeji Jiřímu Brabecovi i sobě, ať nám daru setkávání dopřává ještě hodně dlouho.

Vratislav Doubek: Jestli mě Jiří Brabec ovlivnil? Znam jen velmi málo lidí, kteří mají takový dar působit na své okolí, kteří si jej tak tiše, laskavě, a přesto neochvějně podmaňují. Jsem rád, že jsem se ocitl v blízkosti Jiřího víru. A tím nemyslím jen vlivy pedagogické (ty jsem bohužel propásl) či odborné (i těch si pochopitelně vážím), ale především ty nejbližší, lidské. Už si nevzpomínám, kdy a kde jsme se viděli poprvé, ale vůbec nepochybuji o tom, že to bylo setkání pro mne právě tak otevřené a milé jako ono druhé, třetí, a já nevím, kolik jich až dodnes bylo. A ještě něco měla ona setkání společného, často, když jsme se rozcházeli, měl jsem chuť si něco přečíst, někdy byl za touto vůlí stud, že to či ono neznám, jindy zvědavost. Způsob jeho myšlení je podnětný, nezřídká provokativní a nabádavý, a takové jsou i diskuse s ním. Zkrátka potkávat Jiřího Brabce byla a je pro mne radost a věřím a přeji si, abych si oněch setkání a jeho přízně mohl ještě dlouho užívat.

Lucie Kostrbová: Univerzitní učitelé mají nesporně zásadní význam pro další směřování studentů, a tím i pro kontinuitu jednotlivých oborů. Studium bohemistiky a germanistiky uprostřed devadesátých let bylo poznamenáno absencí odborně silné střední generace, o to důležitější se stal vztah k těm, kteří se po roce 1989 na prahu důchodového věku vraceli na Filozofickou fakultu UK. Z řady vynikajících pedagogů pro mě a řadu dalších sehrál Jiří Brabec úlohu iniciační. V přednáškách k dějinám české moderní literatury uchvacoval vynikajícím a zvláště apelativním projevem, jemnou řečí gest a bezednými vědomostmi. Jeho promyšlené interpretace jako by vyvstávaly před námi spontánně a dávaly ožít dílům a kritickým projevům pro nás do té doby často umrtveným vrstvami prachu. Probírané knihy byly po přednášce okamžitě rozpůjčovány z knihoven. Semináře Jiřího Brabce byly školou tříbení názoru v diskuzi, kdy učitel pozorně, někdy až s pobavením naslouchal našim mladicky nemilosrdným výměnám, zatímco si na kousky papíru rýsoval své surrealistické obrazce, až nakonec vstoupil do debaty a shrnul ji.

Nezastupitelným se pro mě Jiří Brabec stal hlavně výjimečnou péčí o duši, projevující se zájmem o profesní a životní cestu svých studentů, jimž nikdy nechtěl vštípit nějakou společnou metodologii, ale sokratovsky je dováděl k základním otázkám, znejistění, poznání, že v tom jsou sami za sebe (ve smyslu jím často citovaného Holanova dvouverší „Jsi bez problémů? / Jsi bez možností?“). Setkávání s ním má proto v sobě lehkost i tíži.

V novém výboru ze studií a kritik Jiřího Brabce je explicitně nebo implicitně opakována a prozkoumávána otázka: Jak literární historik vůbec utváří svůj předmět, svůj model literatury a své hodnocení? Čemu a komu je skutečně zavázán? Domnívám se, že právě tyto hermeneutické a etické otázky, které vedou k nahlédnutí nesamozřejmosti pozice historika, vštípil mnohým. Takové pojetí badatele má svůj zdroj v hluboké reflexi vlastní zkušenosti. Nepodřizuje se takzvaným požadavkům doby a jejím „nevyhnutelným“ zákonitostem. Podlehnutí systému a plnit úkoly by totiž znamenalo, že by se otázka po smyslu historikovy práce stala bezpředmětnou. Jiří Brabec je pro mě představitelem nekonformního postoje založeného v otevřeném, svobodném myšlení, jež je také jeho největším životním dobrodružstvím („Nač plýtvat časem s někým nezajímavým, když na mě doma čeká Thomas Mann?“ je jedním z jeho oblíbených rčení). Mé setkání s ním obsahuje všechny tyto momenty, a patří proto k těm nejdůležitějším v mém osobním i odborném životě.

Michal Pehr: Jeden z nejvýznamnějších papežů 20. století Jan XXIII. vyzdvihl v jedné ze svých modliteb vděčnost Bohu za každého člověka, který je mu posí-

lán do cesty. Volně řečeno, tehdy řekl: Děkuji ti, Bože, za každého, s kým se setkám a koho mi posíláš do cesty.

Myslím, že tato slova jsou příkladem krásné víry, kterou se mi ne vždy daří naplňovat. Přiznám se totiž, že jsou lidé, s nimiž mám problémy se setkávat. To ale v žádném případě neplatí u Jiřího Brabce. Zdá se mi to až neskutečné, že od našeho prvního setkání na začátku roku 2003, kdy jsem nastoupil do Masarykova ústavu, uplynulo již sedm let.

Na Vaši otázku, co pro mne znamená setkání s Jiřím, se mi ovšem jinak těžko odpovídá. Je toho totiž hodně. Za prvé mne naučil říkat různým způsobem *nevím*. Jako člověk, který obývá s Jiří Brabcem společnou kancelář, dostávám totiž ve spojitosti s ním nejčastěji otázky typu: Nevíte, kdy přijde vážený pan docent Brabec? (Tak se zpravidla ptají starší dámy.) Byl už tady? (Tak se ptají většinou kolegové.) Dorazí? Kde je? Přiletěl? A na tyto otázky se mi jen velmi těžko odpovídá, zkouším to různým způsobem, třeba po cimrmanovsku: Teď tady byl a už tu není. Nevím. Možná přijde. To ví jen Bůh. Zkuste to v pondělí nebo ve čtvrtek.

Zastihnout Jiřího Brabce je někdy opravdu těžký úkol. Je to mistr úniků a přiznám se: jsem rád, že jsem jeho kolegou, a ne věřitelem. Nikdy nezapomenu, jak jsem si jednou ve své mladické nerozváženosti dovolil upozornit ho na jeden jeho slib našemu ústavu, on se na mne podíval smutným pohledem a pravil: „A já ho měl tak rád.“

Když se Vám však podaří Jiřího zastihnout, vynahradí Vám vše. Přál bych si mít alespoň zčásti jeho znalosti a především charisma. Jiří má totiž obrovský dar: Je autentický a opravdový. Nevím, čím to je. Snad je to zkušenostmi z uhelných brigád nebo tím, že pro svoje přesvědčení byl ochoten dvacet let pracovat mimo svůj obor. Jiřího také vnímám jako velkého znalce života a setkání s ním obohacuje můj vlastní život. Dokáže totiž upozornovat na věci, které jsou jakoby nespojitelné a na které zapomínáme. A tak si snad nejvíce vážím okamžiků, kdy Jiří vypraví o životě, a jen lituji, že nám náš oslavenec nechce napsat paměti. Bylo by to úžasné čtení.

Josef Tichý: Setkání a setkávání s Jiřím Brabcem pro mne bylo *vždy* obohacením a *nikdy* nudou či ztrátou času. Měl jsem a mám příležitost i čest spolupracovat s ním na největším polistopadovém edičním projektu – vydávání Sebraných spisů TGM. Nepoznal jsem jiného člověka s tak úžasným literárním rozhledem a schopností literárněvědné syntézy. Miluji jeho úžasně inteligentní projev a především jeho laskavou ironií i sebeironií a odzbrojující smysl pro humor. Malý příklad: Spolupráce s Jiřím v devadesátých letech přinášela i drobná úskalí, vyplývající z jeho počáteční přezíravosti nad moderní technikou, jakou jsou telefony a počítače. Od tehdejšího ředitele ÚTGM Jaroslava

Opata jsem často dostával zadání „ulovit“ Jiřího. Úkol typu: „Pepo, pozvi J. B. na zítřejší poradu v 8 hodin,“ byl náročný a vyžadoval i jistých detektivních metod. Čas od času se mi to i povedlo. Jednou se Jiřímu v takovou ranní hodinu dostavit nepodařilo a Opatovi na jeho výtku opáčil: „Ale Jaroslave, v osm hodin!? – To je ještě tma!“ (K jeho cti je však nutné kvitovat, že se mu dá dnes i dovolat a že i uměřeně zdařile využívá výpočetní techniku.)

Z nesčetného množství situací lze doložit, že potěšení a radost ze setkávání s ním mají i ti mladší (pouze věkem, a to i o více než jednu generaci). I já bych si rád, společně s nimi, těch setkávání co nejčastěji a co nejdéle užíval.

Josef Tomeš: Se jménem Jiřího Brabce jsem se poprvé setkal na stránkách Literárních listů a Listů v dramatických letech 1968–69, o něco později jsem si na gymnáziu přečetl jeho *Poesii na přelomu doby*. V čase vrcholné normalizace, když jsem pracoval v Encyklopedickém institutu, se mi do rukou dostalo samizdatové vydání *Slovníku českých spisovatelů*, jehož autorský kolektiv vedl, a posléze jsem si opatřil torontské exilové vydání této jedinečné encyklopedie (které si pak někdo ode mne „dlouhodobě vypůjčil“). Poslední vydání slovníku z roku 1991 stojí trvale na mém psacím stole jako nepostradatelná příručka...

Osobně jsem Jiřího Brabce poznal až po převratu na různých akcích Masarykovy společnosti a Ústavu T. G. Masaryka. Zapůsobil na mě svým řečnickým uměním a sympatickým vystupováním, dlouho se však nenaskytla příležitost, abych si s ním blíže pohovořil: vždy se najednou vynořil, pronesl poutavou řeč a zase nepozorovaně zmizel. Skutečného setkání s tímto koryfejem české literární vědy jsem se dočkal až v únoru 2000, kdy jsem zakotvil v Masarykově ústavu a šťastným řízením osudu s ním záhy začal sdílet společnou pracovní. Již náš první rozhovor byl pro mne zážitkem; předznamenal stovky dalších v následujících deseti letech.

Každý, kdo Jiřího Brabce blíže poznal, jistě potvrdí, že je to mimořádná osobnost, daleko překračující rámec svého vlastního oboru a vyznačující se výraznou myšlenkovou i morální integritou. Ve své badatelské, tvůrčí i pedagogické práci spojuje smysl pro faktografickou přesnost a historický detail s teoretickým fundamentem, koncepčností a schopností tvárného literárního výrazu. Precizní bibliograf, editor a encyklopedista se v něm snoubí s pronikavým esejistou,

inspirujícím učitelem, mistrem psaného i mluveného slova. Jeho texty jsou promyšlené, vycizelované a čtivé; vydavatelé je těžko od něho získávají, zato je prakticky nemusejí redigovat.

Lidské charisma Brabcovy osobnosti nejvíce vynikne v pravidelném pracovním kontaktu s ním, především v krátkých, mimoděčně navázaných rozhovorech. Jiří Brabec přichází jednou-dvakrát týdně. Při pozdravu obvykle něco vtipného prohodí („Pánové, vy jste tak pilní...“) a hned se zabere do práce, na niž se dokáže plně soustředit, i když v pracovních hlasitě debatuje několik lidí. A potom se někdo z kolegů na něho obrátí s konkrétním dotazem, on ochotně odpoví a rozproudí se dialog, jehož délku, obsah, kadenci a kulturu určuje Jiří jako nevědomý klasik tohoto neliterárního žánru. Rozhovor nikdy není dlouhý, zato obsažný, lapidární, podnětný, přesně v duchu úsloví „Non multa, sed multum“. Jiří spontánně vrší fakta, myšlenky, postřehy a soudy, občas i nějaké reminiscence, vyznačuje intelektuální jiskření, jemnou ironii, toleranci a moudrý nadhled člověka, jenž něco prožil, který dokáže být sžítavě kritický, ale nikdy si nepostěžuje na nic osobního. Sotva cítí, že je téma vyčerpáno, rychle rozhovor ukončí a vrátí se ke své práci, anebo odchází s krátkým pozdravem. Své kolegy zanechává jaksi duchovně osvěženy, ačkoli jsou třeba momentálně naladění spíše pesimisticky. Atmosféru těchto rozhovorů nelze několika slovy autenticky zachytit, ale kdo je zažil, ten ví, co chci říci.

Jiří Brabec nemá rád vzpomínání a tvrdošjně odmítá výzvy, aby napsal paměti. Přitom dokáže velmi působivě a věrně, v hutné a pointované zkratce evokovat mnohé z toho, co prožil, čeho byl svědkem, a přibližovat lidi, s nimiž se setkal, své zápasy, postoje, dojmy z dob minulých. Ale možná, že časem najde způsob, jak nevšední příběh svého života a díla zaznamenat, jak podat svědectví o svých souputnících, přátelích, spolupracovnících i odpůrcích. Na podzim loňského roku, před svým neuvěřitelným životním jubileem, souhlasil s vydáním zlomku dopisů, které mu během let poslali významní představitelé české literatury a které výmluvně svědčí nejen o svých pisatelích, ale též o samotném adresátovi. Snad můžeme doufat v nějaké pokračování této pěkné bibliofilie. A především se těšíme na další pravidelná setkání s Jiřím Brabcem, která dokáží prosvětlit všední a často deprimující realitu naší přítomnosti.

Výběrová anotovaná bibliografie zaměstnanců ústavu*

Marie **Bahenská**, *Povolání: žena. K otázce vzdělávání lékařek a učitelek v českých zemích v 19. století*. In: Josef Tomeš (ed.), *Žena ve spektru civilizací. (K proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti.)*, Praha 2009, 56–62.

Článek se věnuje otázce vysokoškolského vzdělání žen v českých zemích v 19. a na počátku 20. století a možnostem jejich následného profesního uplatnění. Charakterizuje základní etapy a proměny vzdělání dívek v oboru pedagogiky a medicíny, většinové postoje dobové společnosti vůči dívčímu studiu a trvalý konflikt mezi tzv. přirozeným úkolem ženy a výkonem vlastního povolání.

Marie **Bahenská**, *Žena lékařkou?!*, Jihočeský sborník historický – Supplementum 2 (2009). Čas zdravého ducha v zdravém těle. Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století, 122–146.

Studie se zabývá počátky ženského studia medicíny v evropském kontextu a porovnává situaci v jednotlivých zemích (např. z hlediska data povolení studia, typu a počtu škol dostupných ženám, statutu a práv studentek). Zachycuje složité profesní i společenské postavení prvních medicek a lékařek, připomíná argumenty odpůrců ženského studia. Na příkladu první české lékařky Anny Bayerové přibližuje každodenní život vysokoškolských studentek ve druhé polovině 19.

století, poměry na švýcarských univerzitách a obtížné hledání uplatnění, které by odpovídalo dosažené kvalifikaci a praxi. V Rakousku-Uhersku, kde bylo ženám řádné studium medicíny povoleno teprve roku 1900 (od roku 1896 směly hospitovat), platily velmi přísné podmínky pro nostrifikaci diplomu ze zahraničních univerzit. Bayerová proto působila téměř celý život v cizině (Švýcarsko, Německo, Anglie). Po návratu do Čech pracovala jako učitelka zdravotní péče a krátce byla zaměstnána v ústavu pro choro-myslné v Bohnicích. Článek připomíná také její významnou osvětovou a publicistickou činnost a četné styky se známými pražskými rodinami (mj. Bráfovi, Náprstkoví, Podlipští).

Jan **Bílek**, *Karel Kramář a Jindřich G. Maštálka. „Tys’ nebyl přítelem heroických rozhodnutí...“*, Moderní dějiny – Supplementum 2 (2009). Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, 177–199.

Příspěvek se zabývá dlouhole-tým vztahem českých liberálně demokratických buržoazních politiků Jindřicha G. Maštálky (1866–1926, poslancem od 1897) a Karla Kramáře (1860–1937, poslancem od 1891). Srovnává jejich rodinná zázemí, zkoumá vymezení rolí v Národní straně svobodomyšlné, ve vídeňské říšské radě, rozdělení aktivit z doby úzké spolupráce. Maštálka respektoval vůdčí stra-

nickou roli, kterou Kramář získal a zastával i s jeho podporou. Patřil do skupiny Kramářových nejbližších spolupracovníků, kteří přibližně poslední desetiletí před první světovou válkou ovládali a směřovali stranu reprezentující české měšťanské kruhy. Při vlastní politické emancipaci za války v době Kramářova uvěznění ztratil jeho důvěru a rozešli se politicky i osobně. Oba muži patřili ke špičkám národní politické reprezentace v Rakousku-Uhersku koncem „dlouhého 19. století“.

Jan **Bílek** – Helena **Kokešová**, *Vztahy T. G. Masaryka s představiteli a stoupenci Národní strany v Čechách v zrcadle jejich vzájemné korespondence*. In: Korespondence T. G. Masaryk – staročeši, Praha 2009, 5–39.

Studie vznikla na základě edičně zpřístupněné korespondence, pramenného výzkumu a s využitím stávající literatury. Zabývá se českými elitami a jejich proměnami, Národní stranou (staročeskou), Masarykovými prvními odbornými kontakty s českým prostředím a jeho příchodem na českou univerzitu, rukopisnými boji. Její jádro spočívá ve výzkumu vyjednávání realistů s představiteli staročeské strany a jejich vstupem do politického života, který se nakonec uskutečnil v rámci konkurenční Národní strany svobodomyšlné (mladočeské).

* kmenoví zaměstnanci MÚA AV ČR jsou vyznačeni tučně

Jiří **Brabec**, *Panství ideologie a moc literatury. Studie, kritiky, portréty (1991–2008)*, Praha 2009

Kniha je výběrem z literárně-vědné, kritické a publicistické tvorby, a to z celého dvacetiletého polistopadového období. První část tvoří sedmnáct literárněvědných studií, následuje rozsáhlý

exkurz do antisemitské literatury období protektorátu, v další části jsou zařazeny literárněkritické texty a knihu uzavírá osm portrétů, jež ve většině případů tvořily doprovodné texty k edicím interpretovaných autorů. Poprvé je zde otištěn portrét básníka Jaroslava Seiferta, výrazně přepracována byla stať o Karlu Šiktancovi (převzato z Ediční poznámky).

Pavel **Brodský**, *Dějiny dochování a restaurování Jenského kodexu. Bibliografie k Jenskému kodexu*. In: Kamil Boldán – Pavel Brodský – Michal Dragoun – Ivan Hlaváček – Milada Homolková – Petra Mutlová – Milada Studničková – Karel Stejskal – František Šmahel – Miroslav Vlk, *Jenský kodex. Komentář*. Praha 2009, 43–55, 201–204.

Komentářový svazek je součástí faksimilovaného vydání Jenského kodexu, jedné z našich nejznámějších rukopisných památek, s úzkým vztahem k husitskému hnutí. Vydání faksimile, jehož kvalita dosahuje světové úrovně a je plně

srovnatelná s obdobnými zahraničními podniky, je úspěšným završením snah Národního muzea v Praze, v jehož fondech je uchovávan originál. V České republice jde o první kompletní plnobarevné fotografické faksimile středověkého rukopisu v originální velikosti po téměř čtyřiceti letech. Na komentářovém svazku se podílela řada odborníků rozličných oborů; výsledkem jejich spolupráce je detailní analýza rukopisu z různých aspektů (historického, kodikologického, uměnovědného, lingvistického, apod.), která se může stát spolehlivým východiskem dalšího bádání.

Eva **Broklová**, „*My nebudeme mít demokracie, jaké si přejeme, budeme-li spoléhat jen na zákony*“, Masarykův lid XV, č. 4, prosinec 2009, 4–6.

Článek se zabývá dvacetiletím 1989–2009 ve srovnání s některými aspekty politického systému první Československé republiky, ověřenému praxí. Před současnou snahou zajistit fungování demokracie prostřednictvím vydávání zákonů varoval prezident T. G. Masaryk hned na počátku budování státu. Klád důraz na život v demokracii. Ani v dalších ohledech, zejména pokud jde o vázané kandidátní listiny, nepřispěl současný politický systém ke zdokonalení demokracie a neuskutečnil volbu osobností. Čas od času navrhovaná změna volebních zákonů sleduje jiné cíle. Podobně tomu je s čas od času obnovovaným návrhem na přímou volbu prezidenta, jež je vydávána za možnost zvýšení vlivu voličů na demokracii, případně za přímou demokracii. Bez přiměřených opatření v oblasti prezidentských pravomocí nemůže toto opatření vést k cíli. Potenciální poučení z dějin vyznívá naprázdno i v jiných ohledech.

Eva **Broklová**, *Masaryk a politické strany*. In: Josef Tichý – Josef To-

meš (ed.), *Masarykův sborník 14 (2006–2008)*, 2009, 11–34.

V době, kdy se T. G. Masaryk zabýval politickými stranami především teoreticky, spatřoval v diferenciaci politických a myšlenkových směrů budoucí dělu národní práce a sledoval, jak dalece strany zastupují zájmy vrstev i zájmy celku, jak nosné jsou v tomto ohledu jejich programy. K významné změně v postavení stran došlo v souvislosti se zavedením všeobecného hlasovacího práva. Strukturální přeměna moderní demokracie a s ní související změny funkce systému politických stran se staly jedním z ústředních problémů demokracie. Po konstatování polodemokratismu spojeného s politickými stranami, klád Masaryk důraz na mravní a rozumný základ stran. Snažil se působit na politické strany ve smyslu zkvalitnění jejich fungování.

Vratislav **Doubek**, *Jan Slavík a carské Rusko*. In: Lukáš Babka – Petr Roubal (ed.), *Život plný střetů: Dílo a odkaz historika Jana Slavíka (1885–1978)*, Červený Kostelec – Praha 2009, 181–188.

Publikace mapuje všestranné aktivity českého historika Jana Slavíka, a to nejen v oblastech, v nichž je poměrně dobře znám (problematika ruské revoluce, spor o smysl českých dějin, polemiky s Josefem Pekařem), ale rovněž v dalších okruzích jeho zájmů. Součástí knihy je nové, rozšířené a revidované vydání bibliografie prací Jana Slavíka a prací věnovaných Janu Slavíkovi, které čítá takřka dva a půl tisíce bibliografických záznamů. Příspěvek mapuje dílčí otázku Slavíkovy odborné činnosti, a sice jeho vztah k předrevolučnímu Rusku, jak v tématech politických, tak kulturně historických. Tato problematika představovala s ohledem na základ Slavíkovy práce jakousi přípravnou fází k ústředním pracím, věnovaným revolučnímu a porevolučnímu vývoji Sovětského Ruska.

Vratislav **Doubek**, *Erster Weltkrieg, tschechische Politik und die Landsleute im Osten*. In: Natali Stegmann (ed.), *Die Weltkriege als symbolische Bezugspunkte: Polen, die Tschechoslowakei und Deutschland nach dem Ersten und Zweiten Weltkrieg*, Praha 2009, 111–126.

Příspěvek se soustředil na vztahy české politiky k zahraničním krajanským sdružením v období 1. světové války, a to s přesahy souvisejícími s rozvojem ústředního orgánu České národní rady, který se vztahy k emigraci zabýval a rozvíjel je. Zvláštní pozornost je věnována východní emigraci do Ruska. Analýza zachycuje proměny vztahu české společnosti a její politické reprezentace k fenoménu emigrace a konkrétně ke krajanským organizacím. Na základě studie primárních archivních zdrojů z fondů České národní rady bylo možno proměny těchto vztahů sledovat v mírovém období rakouské koexistence (převážně negativní a paternalistická pozice české politiky), přes období války (snaha o využití komunit jako součásti válečných plánů), až po období samostatného Československa (zřetelný posun mezi vztahy k východní a západní emigraci).

Martin **Franc**, *Limity vzdoru českého akademika*. Ivan Málek a disent v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, *Práce z dějin Akademie věd* 1 (2009), č. 2, 97–124.

Studie pojednává o kontaktech mikrobiologa Ivana Málka, zbaveného v roce 1970 vedení Mikrobiologického ústavu ČSAV, s disentem a opozicí. Jeho postoje se měnily od aktivních protestů po nuceném penzionování a znemožnění návštěvy bývalého pracoviště, až po výrazné omezení všech disidentských projevů na počátku osmdesátých let, kdy mu bylo umožněno cestovat do zahraničí. Zvláštní pozornost je věnována otevřenému dopisu Ivana Málka kritizující-

ho dobovou vědní politiku z roku 1975, který je zde také editován.

Ferenc Eiler – Dagmar **Hájková** et al, *Czech and Hungarian Minority Policy in Central Europe 1918–1938*, Prague – Budapest 2009.

Kolektivní monografie dává nahlédnout do způsobu řešení menšinové otázky v Československu a Maďarsku v letech 1918–1939. Kolektiv maďarských a českých historiků přináší kritickou analýzu meziválečné menšinové politiky v obou zemích. Objasňuje etnopolitické následky rozpadu habsburské monarchie a zdůrazňuje iluzornost snah vytvořit etnicky čisté národní státy v multi-etnickém středoevropském prostoru. Pozornost je soustředěna na koncepcie národní politiky jak ve vztahu k minoritám, tak ve

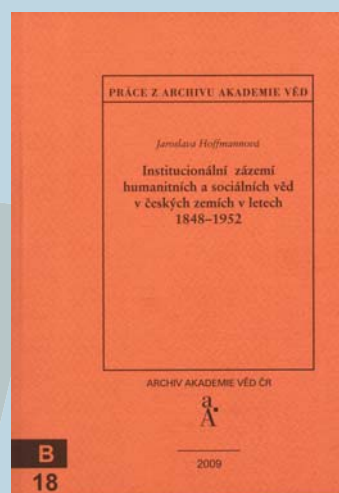
vnější národní politice a politické propagandě. Řešení národní problematiky je zkoumáno z pohledu významných osobností i v celkovém kontextu meziválečných středoevropských etnických problémů. Naznačeny jsou též možné alternativy mezinárodního řešení středoevropských menšinové problematiky.

Knihla obsahuje též dokumenty o mezinárodních závazcích Československa, Jugoslávie a Rumunska v rámci mezinárodních menšinových dohod z roku 1919 a do-

kumenty k poslední kontroverzní diplomatické etapě meziválečných československo-maďarských menšinových a etnopolitických vztahů.

Jaroslava **Hoffmannová**, *Institucionální zázemí humanitních a sociálních věd v českých zemích v letech 1848–1952*. [Práce z Archivu Akademie věd. Řada B, svazek 18], Praha 2009.

Práce postihuje vývoj institucionálního ukotvení humanitních a sociálních věd v českých zemích od poloviny 19. století do vzniku ČSAV. V každé z pěti chronologicky řazených kapitol je výklad členěn obdobně: 1. Univerzity a další vysoké, příp. vyšší školy, 2. Další subjekty vědy jako celku – vědecké společnosti a spolky, 3. Subjekty jednotlivých vědních oborů celozemského dosahu – zemští historiografové, historická komise zemská, spolky jednotlivých vědních oborů, vědecké a odborné časopisy, dále kongresy, sjezdy a konference, 4. Samostatná výzkumná zařízení, 5. Subjekty pěstující vědu vedle dalších úkolů – muzea, knihovny, archivy, galerie, nakladatelství a vydavatelství, kinematografie, 6. Další spolky a neformální uskupení se vztahem k vědě – matice, studentské a jiné spolky, salony a další společnosti, 7. Regionální instituce věnující se vědě – kláštery, gymnázia, regionální spolky a jiná zaříze-

ní. V závěrech jednotlivých kapitol jsou připomenuty širší společenské souvislosti a dění, ovlivňující vývoj vědeckých institucí a postavení vědců. Orientaci usnadňuje tematicky podrobně členěný obsah a obsáhlý osobní rejstřík.

Jaroslava **Hoffmannová**, *Antonín Randa, prezident České akademie*. In: Prof. Dr. Antonín Randa. Zakladatelská osobnost pražské civilistiky. Sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí. [Memorabilia iuridica. Sv. 6], Praha 2009, 46–55.

Antonín Randa (1834–1914), od roku 1862 docent, 1862 mimořádný a od 1868 řádný profesor práva občanského, obchodního a směnečného na pražské univerzitě, druhý rektor rozdělené české univerzity 1883/1884, od 1879 řádný člen KČSN, od 1881 doživotní člen panské sněmovny a řádný člen říšského soudu, byl mezi prvními 19 řádnými členy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění jmenovanými císařem 20. dubna 1890. Na valném shromáždění 12. července 1890 byl zvolen prvním předsedou I. třídy a funkci vykonával do roku 1911, s výjimkou období 1904–1906, kdy byl ve Vídni jako ministr ve dvou vládách. Po smrti Josefa Hlávky byl Randa zvolen druhým prezidentem ČAVU a tuto funkci zastával až do své smrti. V dřívějších jubilejních publikacích o Randovi bylo jeho působení v České akademii pomíjeno. Především na základě dochovaných archivních materiálů je doloženo, že jak funkci předsedy I. třídy, tak prezidenta České akademie se Randa svědomitě a odpovědně věnoval a tuto vrcholnou českou vědeckou společnost výrazně reprezentoval.

Pavel **Holát**, *Historik František Roubík v proměnách archivnictví Republiky československé*. In: Čas optimismu a ctížádostivých nadějí. Prezentace a reprezentace české

vědy a kultury v prvním desetiletí samostatného státu (1918–1929), České Budějovice 2009, 67–83.

Budování nových institucí po vzniku republiky zasáhlo i do osudů tehdy čerstvého absolventa pražské FF UK, historika a archíváře Františka Roubíka. V březnu roku 1920 se stal členem pracovního týmu nově organizovaného Archivu ministerstva vnitra, který vznikl přetvořením bývalého Místodržitelského archivu. Další významnou událostí pro českou (československou) historiografii byla archivní rozlučka mezi Československou republikou a Rakouskem. Její výsledek znamenal významné obohacení pramenné základny českého dějepisceví. František Roubík se rozlučkové akce ve vídeňských archivech a knihovnách osobně účastnil. Také byl jedním z prvních žáků nově založené Státní archivní školy, kterou absolvoval v jejím prvním běhu s výbornými výsledky (1919–1921). Počátek dvacátých let je spojen i s vytvořením první spolkové organizace československých archivářů. Společnost archivní školy byla ustavena v roce 1924 a František Roubík patřil k jejím hlavním iniciátorům.

Jan **Janko**, *Vědy o životě*. In: Miloš Hořejš – Ivana Lorencová (ed.), *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*. [Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 20, 1909], Praha 2009, 372–379.

V letech 1939–45 byla institucionální základna věd o životě v českých zemích těžce postižena uzavřením vysokých škol. Přesto se mnohdy podařilo nalézt náhradní pracoviště (např. Botanický ústav UK v Praze prováděl zásluhou K. Domina pod hlavičkou Komise pro sběr léčivých rostlin při ministerstvu zdravotnictví rozsáhlý floristický výzkum). Rovněž zemědělský výzkum se v podstatě podařilo uchovat. Publikační aktivity českých biologů a lékařů byla

intenzivní, byť mezinárodní dosah byl vzhledem k válce omezen. Na druhé straně německá vědecká komunita u nás tehdy nedosáhla významnějších výsledků, ačkoliv se jí podařilo vytvořit v Praze vlastní akademii věd (1941).

Helena **Kokešová**, *Karel Kramář a česká lobby ve Vídni. Ke vztahu Karla Kramáře a Eduarda Alberta*, *Moderní dějiny – Suplementum 2* (2009). Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, 163–176.

Studie sleduje Kramářovo zapojování do české politiky a navazování kontaktů s tzv. českou lobby ve Vídni. Zaměřuje se na období vymezené lety 1886–1900, tedy na dobu od Kramářova návratu ze studijních cest, kdy se usadil ve Vídni, do roku 1900, kdy zemřel Kramářův přítel Eduard Albert. Kramář, kterému při vstupu do české politiky pomohla tato přední postava české lobby ve Vídni, se nakonec sám stal jejím významným členem a prosazoval v politickém centru monarchie české zájmy.

Ota **Konrád**, „*Denn die Uneignung der slawischen Völkergruppe bedarf keines Beweises mehr*“. *Die „sudetendeutsche Wissenschaft“ und ihre Einbindung in die zeitgenössischen Diskurse 1918–1945*. In: Judith Schachtmann – Michael Strobel – Thomas Widera (ed.), *Politik und Wissenschaft in der prähistorischen Archäologie. Perspektiven aus Sachsen, Böhmen und Schlesien*, Göttingen 2009, 69–98.

Na základě interpretace dobových historiografických a literárněvědných textů z prostředí Německé univerzity v Praze v meziválečném období vymezuje studie společné znaky jednoho z modelů vědecké i kulturně-politické práce sudetoněmecké vědy v daném období. Ptá se přitom především na míru kontinuity mezi vědeckými a následně i politickými postoji v období předmnichovské repub-

liky a v době po září 1938, resp. po březnu 1939.

Ota **Konrád**, *Die Geisteswissenschaften nach den Umbruchsjahren 1918 und 1938. Die deutsche Universität in Prag und die Universität in Wien im Vergleich*. In: Sabine Schleiermacher – Udo Schlagen (ed.), *Wissenschaft macht Politik. Hochschule in den politischen Systembrüchen 1933 und 1945*, Stuttgart 2009, 193–218.

Komparativní studie shrnuje autorův badatelský zájem o univerzitní dějiny a na konkrétních příkladech klíčových let 1918 a 1938 sleduje vliv zásadních politických událost na vývoj v humanitních oborech v prostředí německy mluvící střední Evropy. Ukazuje se přitom vysoká míra paralelity v tomto vývoji, především ve smyslu vnímání těchto zvrátů a jejich reflexe ve vědecké činnosti samotné.

Lucie **Kostrbová**, „*Die sympathische Vision eines Volkes*“ – das Übersetzungsprojekt *Eduard Alberts Poesie aus Böhmen*, *Stifter Jahrbuch* 23 (2009), 51–67.

Studie analyzuje obsáhlý čtyřsvazkový výbor české poezie sestavený v 90. letech 19. století významnou českovídeňskou autoritou, chirurgem Eduardem Albertem. Tato první syntéza české poezie 19. století v němčině vůbec přinášela a prosazovala vývojový model české kultury směřující od národních k univerzálním hodnotám. Tento model se snažil překlenout dobové národnostní antinomie a nacházel příznivý ohlas u vídeňské liberální kritiky. Pro nastupující generaci literární moderny však už byl problematickým.

Rudolf **Kučera**, *Páni kamarádi. Gender v raném dělnickém hnutí českých zemí před rokem 1848*, *Český časopis historický* 107/4 (2009), 797–822.

Studie se zabývá rolí genderu v raném dělnickém hnutí českých

zemí před r. 1848. Zkoumá genderové složení kolektivního dělnického protestu i diskursivní praktiky, které pomáhaly konstituovat protestující subjekt. Touto analýzou dospívá studie k závěru, že složení raných dělnických protestů bylo genderově výrazně exkluzivní a diskursivní praktiky konstituující protestující dělnický subjekt byly vyjádřením kulturní reprezentace nově vzniklé formy dělnické maskulinity.

Miroslav **Kunštát**, *Geschichte der Theologie und der theologischen Ausbildung 1918-1938/1945; Geschichte der Theologie und der theologischen Ausbildung 1945–1990*. In: Martin Schulze Wessel – Martin Zückert (ed.), *Handbuch der Religions- und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*, München 2009, 237–266, 787–808.

Dvě kapitoly v doposud nejrozsáhlejším kompendiu církevních a náboženských dějin českých zemí ve 20. století se zabývají organizací odborné přípravy duchovenstva křesťanských církví na teologických fakultách a v kněžských seminářích v letech 1918–1990 a rozvojem teologických oborů zde pěstovaných a tradovaných. Vzhledem k negativní dynamice vztahů společnosti a církví, konfrontovaných se silnými exogenními tlaky sekulárních režimů a ideologií, je historický vývoj teologických fakult a akademické teologie pojednán v širších historických souvislostech – nejenom v kontextu československé církevní, nýbrž i vysokoškolské, vědní a kulturní politiky.

Miroslav **Kunštát**, *Role křesťanských církví v rekonciliačních procesech ve střední Evropě – polsko-německý a česko-německý případ*, *Mezinárodní vztahy* 44/3 (2009), 5–32.

Pojem „rekonciliačních procesů“, obvyklý spíše v aplikovaném

theologickém diskursu, autor používá v souvislosti s příspěvkem křesťanských církví k historickému narovnání a usmíření evropských států a národů po 2. světové válce, a to především ve střední Evropě. Detailněji analyzuje a srovnává polsko-německý a česko-německý příklad: zatímco díky významnému postavení církve (církví) v polské a německé společnosti měly tyto iniciativy velký ohlas již v 60. letech a nabyly značného významu i pro oficiální vztahy mezi Spolkovou republikou Německo a komunistickým Polskem, v relaci československo-německé tento prvek dlouho absentoval resp. byl zcela marginální. Po politických změnách v r. 1989 se však i zde církve zapojily do vytváření nově vytvářených bilaterálních vztahů mezi sjednoceným Německem a nástupnickými státy bývalého Československa a výrazně přispěly i k jejich hlubšímu evropskému ukotvení. Autor podrobněji dokládá, že to platí především pro česko-německé vztahy (či obecně pro církevní iniciativy s německou participací), méně již pro vztahy a iniciativy mezi ostatními stře- doevropskými církvemi navzájem. V polsko-německém případě kdysi tak viditelné angažmá církve (církví) v 90. letech polevilo. Církve si ovšem i ve střední Evropě postupně (znovu)uvědomovaly výhody a úskalí jejich role transnacionálního aktéra a zároveň jednoho z důležitých aktérů tzv. veřejné diplomacie. Tato role kulminovala v 90. letech v souvislosti s jejich společenskou emancipací a začala klesat na významu v důsledku sekularizačních procesů, které se v této oblasti Evropy během 90. let (i v letech následujících) výrazně a mnohdy překvapivě urychlily.

Jana **Malínská**, *Volební právo žen do říšské rady, českého zemského sněmu a obcí v letech 1848–1914*, *Střed: časopis pro mezioborová studia střední Evropy* 19. a 20. sto-

letí = Centre: Journal for interdisciplinary Studies of Central Europe in the 19th and 20th Centuries 1/1 (2009), 24–57.

Proces liberalizace a demokratizace společnosti, ústavy a z ní vycházející legislativy, včetně volebních zákonů do říšské rady, českého zemského sněmu a obecních samospráv od roku 1848 do první světové války, pozitivně přispěl k rozvoji českého ženského hnutí. Studie se pokouší ukázat souvislosti mezi liberalizací a demokratizací politiky a veřejnými aktivitami ženských spolků. Pokouší se zachytit postupnou proměnu přístupů žen k práci pro společnost. Zpočátku veřejné nepolitické aktivity, směřující převážně do oblasti sociální a vzdělávání dívek, byly od začátku 90. let 19. století díky vstřícnému jednáním některých politiků a hlavně kvalitnějšímu vzdělání žen stále více zaměřovány do politické oblasti. Aby na ní mohly rovnoprávně participovat, musely získat volební právo v tom rozsahu, v jakém ho mohli uplatňovat muži. Postupné rozšiřování volebního práva přispělo nejen k emancipaci žen, ale též k emancipaci celé české společnosti.

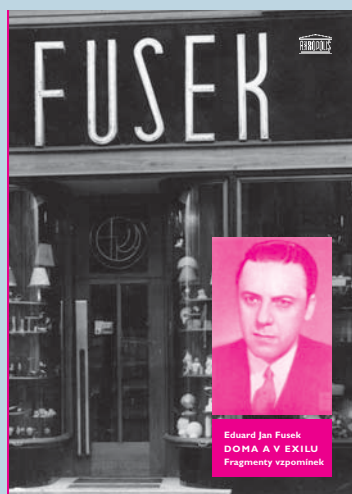
Jana **Malínská**, *Financování českého dívčího gymnázia Minervy, spolku pro ženské studium*, Moderní dějiny 17/1 (2009), 1–33.

Od počátku 60. let 19. století se liberalizovaly politické a ekonomické poměry v Předlitavsku, což umožnilo rodící se české občanské společnosti vytvářet si vlastní správní, organizační, ekonomické a postupně i finanční struktury. Rozvíjející se hospodářství a peněžnictví přispěly k naplňování kulturních a vzdělávacích potřeb českého národa. Autorka se ve studii pokusila na základě literatury, periodik ženských spolků a archivního materiálu jednak zrekonstruovat způsoby financování prvního českého dívčího gymnázia Spolku pro ženské studium

Minervy v Praze, jednak zachytit spolupráci s pražským magistrátem, problémy, s nimiž se muselo potýkat vedení spolku i gymnázia, a názory české společnosti na středoškolské vzdělávání dívek. Ze zpracovaného materiálu vyplynulo, že veřejná práce českých žen, zvláště jejich aktivity v oblasti vzdělávání, významně přispěly k dlouhodobému a komplikovanému procesu zrovnoprávnění žen v českých zemích.

Michal **Pehr**, *Eduard Jan Fusek: Doma a v exilu. Fragменты vzpomínek*, Praha 2009.

Paměti politika a podnikatele Eduarda Jana Fуска (1901–1996) přináší dramatický životní příběh rodáka z Valašských Klobouk, který dosáhl ve své vlasti značných podnikatelských úspěchů (1932

otevřel na Václavském náměstí velkou prodejnu elektrotechnických potřeb a rozhlasových přijímačů). V době německé okupace se aktivně účastnil domácího odboje; spolupracoval s organizací Obrana národa a finančně zajišťoval odchody čs. letců do ciziny. Prostřednictvím svých kontaktů získal závažné informace o konfidentech pražského gestapa, jež po válce předal čs. bezpečnostním orgánům. Roku 1945 jako předseda Ústředního svazu obchodu získal mandát poslance, zároveň vstoupil

do Čsl. strany lidové a 1946–48 byl za ni poslancem a místopředsedou živnostensko-obchodního výboru Ústavodárného národního shromáždění. Záhy po únorovém převratu 1948 odešel do exilu. Usadil se nejprve ve Velké Británii, poté v Irsku a 1951 v USA ve Washingtonu, kde prošel různými profesemi. Zároveň byl činný v Radě svobodného Československa a v dalších krajských organizacích. Kniha vzpomínek vznikla na základě magnetofonového záznamu jeho vyprávění přibližně ze 70. let 20. století, pořízeného z iniciativy jeho dcery, herečky, Věry Peters-Fuskové, která napsala k otcovým pamětím úvodní kapitolu.

Michal **Pehr**, *Bílé lístky*, Střed: časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století = Centre: Journal for interdisciplinary Studies of Central Europe in the 19th and 20th Centuries 1/1 (2009), 95–109.

Studie se podrobně zabývá úlohou tzv. „bílé lístky“ v politickém vývoji Československa v letech 1945–1948. Bílé lístky byly zvláštností poválečného československého volebního systému. Nikdy předtím ani nikdy potom v dějinách našich voleb nedošlo k tak velké absurditě jako v tomto případě, který byl vydáván za zdokonalení našeho volebního systému. Voliči totiž prostřednictvím tohoto instrumentu měli možnost vyslovit se pro nic a nikoho nevolit.

Vlasta **Quagliatová**, *Rusko v korespondenci Karla Kramáře a Tomáše G. Masaryka z roku 1919*, Slovanický přehled 95/2 (2009), 211–224.

Příspěvek se zabývá postoji Karla Kramáře a Tomáše G. Masaryka k ruské otázce na základě jejich vzájemné korespondence. Zaměřuje se na soubor dopisů sepsaných v průběhu roku 1919. Sleduje Kramářovy i Masarykovy názory na řešení kritické situace v Rusku po roce 1917, přibližuje jejich ide-

ovou konfrontaci nad návrhy prvního československého premiéra ve věci vojenského zakročení proti bolševikům.

Vlasta **Quagliatová**, *Kramářova reflexe pařížské mírové konference v osobní korespondenci s T. G. Masarykem*, Moderní dějiny – Supplementum 2 (2009). Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, 384–403.

Studie mapuje Kramářovu účast na mírové konferenci v Paříži a přibližuje premiérovu osobitou reflexi jejího průběhu i kritické hodnocení „pařížských“ poměrů. Pramennou náplň příspěvku tvoří vzájemná osobní korespondence K. Kramáře a T. G. Masaryka z roku 1919. Pařížské referenze z pera Karla Kramáře jsou v obecné rovině cenným zdrojem informací o formulování zásad československé zahraniční politiky a o utváření její koncepce, současně mj. dokládají názorovou konfrontaci mezi prezidentem a ministerským předsedou na dané téma.

Jan **Rychlík** a kol., *Mezi Vídní a Cařihradem I. Utváření balkánských národů*, Praha 2009.

Kniha podává výklad o vzniku balkánských národů a vlivu Osmanské říše a říše rakouských Habsburků na jejich vývoj. Dále objasňuje proces vzniku národních států těchto na Balká-

ně a věnuje se jejich vzájemným konfliktům. Publikace je součástí probíhající česko-bulharské spolupráce.

Jan Němeček – Ivan **Šťovíček** – Helena Nováčková – Jan Kuklík (ed.), *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně I. (1940–1941)*, Praha 2008.

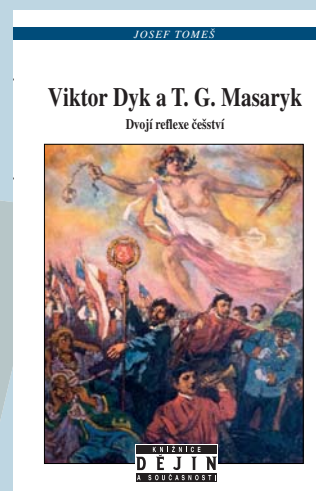

První svazek Zápisů přináší edici dokumentů k 1.–43. zasedání vlády v letech 1940–1941. Publikace přibližující činnost vedení československého exilu za druhé světové války je součástí zpracování dějin tohoto období a jeho zapojení do historické paměti obyvatel České republiky. V Zápisech se podařilo soustředit a vydat záznamy ze schůzí československé exilové vlády v Londýně od jejího prozatímního uznání Velkou Británií v létě 1940 do konce roku 1941. Práce na svazku zahrnovala shromáždění všech zápisů z jednání daného období (s výjimkou jediného z 12. schůze vlády, který nebyl nalezen ani v domácích, ani v zahraničních archivech) a doplňujících dokumentů, jejich prepis, ediční zpracování, jazykovou revizi a komentování, přípravu k tisku a realizaci vydání. Celou edici doprovází úvodní historická studie, přehled literatury k tématu, ediční úvod včetně příloh, týkajících se biografických medailónů členů

vlády, přehledy archivního uložení a dochování pořadů schůzí či adres československých úřadů v Londýně, zeměpisný a jmenný rejstřík a anglické resumé. Kniha je počtu boji za národní svrchovanost a státní samostatnost během druhé světové války. Zpřístupňuje jeden ze základních pramenů k československým dějinám v období druhé světové války a jistě se stane podkladem pro syntetická zpracování daného historického období.

Josef **Tomeš**, *Viktor Dyk a T. G. Masaryk. Dvojí reflexe češství*, Praha 2009.

Monografie shrnuje historii vztahu Viktora Dyka a T. G. Masaryka, který se postupně vyvíjel během první třetiny 20. století a v němž vedle převažujících konfliktů a sporů nechybělo ani dočasné politické souznění a spolupráce. Srovnává různé ideové postoje obou mužů v dobovém národně emancipačním zápase a jejich rozdílná pojetí češství, česko-německých vztahů, české a posléze československé státnosti, ale všímá si také jejich protikladného osobnostního profilu a lidského naturelu. Zároveň se snaží postihnout i jejich kontinuální styčné body, především v mravním rigorismu jejich díla i veřejné činnosti. Autor dokazuje a rozebírá odlišnou reflexi české národní identity u T. G. Masaryka a Viktora Dyka

a z toho plynoucí koncept národní ideologie a politiky. Masarykovo češství bylo pevně provázáno s duchovně fundovanými humanitními hodnotami, se sociálním reformismem, s kulturním internacionalismem, s otevřeností vůči Evropě a světu a vstřícným přístupem k sousedním národům, v nichž chtělo více než latentní nepřátele spatřovat potenciální partnery a spolupracovníky. Dykovo češství bylo obranné a bojovné, více opřené o domácí tradice, obráželo stálé obavy z ohrožení ze strany Němců, k nimž si zachovávalo nedůvěřivý, skeptický odstup, ale i z vlastních řad, v důsledku nedozrálosti národního společenství pro výši jeho úkolu. Přitom oba byli velmi kritičtí k vlastnímu národu a postulovali mu náročný program, poslání a mravní imperativ. Nedílnou součástí monografie tvoří textová příloha, publikující některé ohlasy vzájemných sporů Viktora Dyka a T. G. Masaryka v Dykově beletristickém díle a zásadní dopisy, které si oba protagonisté vyměnili v době vrcholící konfrontace v roce 1929. Knihu doplňuje deset dokumentárních fotografií, přehled pramenů a literatury a jmenový rejstřík.

Josef **Tomeš**, *Za samostatný český stát. Fenomén České strany státoprávně pokrokové (1908–1918)*, Střed: časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. sto-

letí = Centre: Journal for interdisciplinary Studies of Central Europe in the 19th and 20th Centuries 1/2 (2009), 23–62.

Studie shrnuje historii České strany státoprávně pokrokové, představující osobitou mluvčí radikálního českého nacionalismu na počátku 20. století, jež jako historicky první česká politická strana vystoupila s ideou samostatného českého státu i mimo rámec Rakousko-Uherska, orientovala se na mezinárodní řešení české otázky a stala se průkopnicí českého odboje za první světové války. V šesti vzájemně provázaných částech postupně rozebírá stranický program, organizační strukturu, sociální složení členské i voličské základny, prostředky a omezené možnosti politického působení strany, stručně představuje její čelné reprezentanty, v hutné zkratce nastiňuje konkrétní činnost státoprávních pokrokářů na vnitropolitické scéně i na líše zahraniční politiky v posledních letech před první světovou válkou a posléze jejich účast v domácím i zahraničním odboji. Závěrem se pokouší zhodnotit specifickou úlohu této strany v české politice na počátku 20. století i její místo v národní tradici. Studie představuje půdorys monografie, na níž autor v současné době pracuje.

Milan Vojáček – Luboš **Velek** et al. (ed.), *Marie Červinková-Riegrová*.

vá. Zápisky. I (1880–1884), Praha 2009.

Jedná se o první díl velkého edičního projektu podpořeného GA ČR (nositelem Národní archiv, řešitelem dr. M. Vojáček), jehož cílem je zpřístupnit unikátní a mimořádně rozsáhlý deník Marie Červinkové-Riegrové. M. Červinková-Riegrová, dcera „Vůdce národa“ Františka Ladislava Riegra, si svůj deník začala vést již v útlém dívčím věku. Zcela novou dimenzi však nabyt po roce 1879, kdy se čeští poslanci vrátili do činné politiky a M. Červinková-Riegrová začala podrobně dokumentovat politickou činnost svého otce. Vedle politické roviny však deník přináší i četná svědectví o kulturním vývoji české společnosti a v neposlední řadě i zajímavé pohledy do ženského světa předminulého století.

Ediční řady a časopisy

Korespondence TGM TGM a Staročeši

Edice korespondence vypovídá o vztahu Tomáše G. Masaryka s reprezentanty a sympatizanty Národní strany v Čechách. Obsahuje úvodní studii Vztahy T. G. Masaryka s představiteli a stoupenci Národní strany v Čechách v zrcadle jejich vzájemné korespondence. Nejobjemnější část knihy představuje edice dvaceti souborů vzájemné korespondence mezi T. G. Masarykem a staročechy, která je v několika případech doplněna přílohami korespondence rodinných příslušníků. Celkový počet editovaných dokumentů je 203. Aparát publikace zahrnuje ediční úvod, seznamy editovaných dokumentů a osobní rejstřík. Práce je doplněna anglickým resumé.

Masarykův sborník XIV

Čtrnáctý svazek Masarykova sborníku přináší původní masarykovské studie renomovaných domácích i zahraničních odborníků z let 2006–2008. Větší část z nich je tematicky zaměřena na problematiku vztahu T. G. Masaryka k politickému stranictví vůbec a k relevantním českým, respektive českoněmeckým stranám jeho doby zvláště; další se zabývají ideově politickým vyústěním realistického hnutí, Masarykovým působením na české univerzitě v Praze a jeho reflexí díla soudobých sociologů. V oddíle *Materiály a dokumenty* publikuje dva kratší články zahraničních autorů, dokumentární materiál k Masarykovu působení na pražské univerzitě i ke

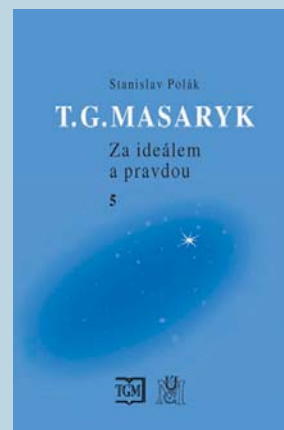

sporům Karla Kramáře s Edvardem Benešem a unikátní svědectví o dobových ohlasech prvního relativně objektivního článku o Masarykově osobnosti a odkazu v normalizační éře, uveřejněného v září 1987 k padesátému výročí smrti T. G. Masaryka v Rudém právu. Oddíl *Kronika* přináší nekrology historiků Thomase D. Marzika a Christophera Seton-Watsona a referáty o vědeckých konferencích věnovaných významným výročím let 2007 a 2008; oddíl *Literatura* představuje a hodnotí pozoruhodné knižní tituly z okruhu masarykovských studií a novodobých českých dějin, vydané v poslední době. Sborník tradičně uzavírá detailní *Bibliografie prací T. G. Masaryka a literatury o T. G. Masarykovi za léta 2006–2009*.

Stanislav Polák: T. G. Masaryk.

Za ideálem a pravdou 5

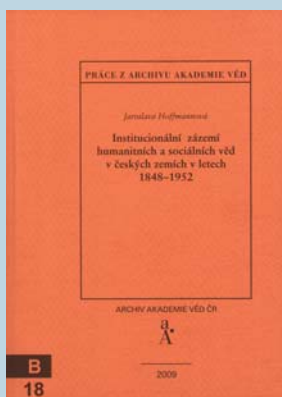
Biografie Masarykova života, představuje tímto předposledním svazkem období sice nejkratší, zato nejdramatičtější. Po vypuknutí světové války r. 1914 se Masaryk rozhodl emigrovat a na straně západních Spojenců pracovat proti Centrálním mocnostem, jejichž porážka by umožnila osvobození Čechů a Slováků v nové, demokratické Evropě. V Itálii shromažďoval informace a celkově se orientoval, počátkem r. 1915 odjel do Švýcarska, kde se v září setkal s Benešem. Tomu určil za trvalé působiště Francii, kdežto sám zvolil Anglii, kde mu londýnská univerzita nabídla profesuru pro slovanské věci. Ve Francii se k akci připojil Slovák Štefánik. Propagačnímu úsilí Masaryka a jeho spolupracovníků se časem podařilo získat pro osvobozenou ideu rozhodující západoevropské politiky. K mezinárodnímu uznání nového státu však byla nutným předpokladem aktivní účast ve válce. Mnozí zahraniční Češi a Slováci se hlásili do

spojeneckých armád; na východní frontě se mnozí v rakouských uniformách dostávali do ruského zajetí. Masaryk se v červnu 1917 vypravil do Ruska a tam, přes veliké obtíže v revolučním dění, vytvořil úspěšnou armádu. Československé vojsko ve Francii, Itálii a Rusku, později nazvané legiemi, stalo se silným argumentem Masarykovi, když zjara 1918 přicházel do Spojených států, aby tam získal pro československou věc veřejné mínění rozhodující světové velmoci a souhlas jejího prezidenta. Po dosažení tohoto úspěchu se Masaryk vracel v prosinci 1918 do vlasti, kde byl mezitím zvolen prvním prezidentem Československé republiky.

Práce z Archivu Akademie věd Řada B

V loňském roce vyšel svazek číslo 18, a to práce Jaroslavy Hoffmannové *Institucionální zázemí humanitních a sociálních věd v českých zemích v letech 1848–1952*.

Časopis

Dějiny – Teorie – Kritika

V uplynulém roce byla vydána dvě čísla. V prvním čísle byly publikovány studie věnované *Palackého dějinám a historické paměti národa* (Kamil Činátl), *Teorii sociálního státu v soudobé historiografii* (Jakub Rákosník) a tématu *Carl Schmitt mezi vědou a proroctvím* (Jan Dobeš). Ve druhém čísle vyšly dvě studie, příspěvek Tomáše Sniegoně *Historie ve znovuzrozené volné soutěži. Česká a slovenská postkomunistická transformace a její dominantní historické příběhy* a Víta Strobacha *Historik jako nositel paměti, dějiny a hra*.

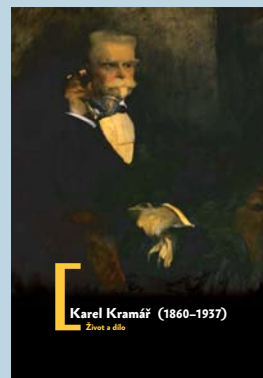
Od roku 2009 vychází tradiční kodikologická revue *Studie o rukopisech* jako odborný kodikologický časopis s roční periodicitou. Poslední ročník **Studie o rukopisech** (XXXVII-XXXVIII, 2007–2008) přináší studii

věnovanou detailnímu rozboru rukopisu připisovaného mistru pražské univerzity Václavu z Dráchova, články S. Petra a P. Brodského s podrobným popisem obsahu i výzdoby Misálu z Načeradce, další doplněk I. Zachové k soupisu rukopisů Knihy Tovačovské i první příspěvek z připravovaného souboru studií k české umělecko-historické terminologii středověké knižní malby. Nedílnou součástí jsou i recenze nové literatury a bibliografie české kodikologické produkce za rok 2006.

Karel Kramář (1860–1937): život a dílo

Publikace připravená k vydání Janem Bílkem a Lubošem Velkem vyšla jako suplementum časopisu *Moderní dějiny*. Suplementum vydal v roce 2009 jménem spoluřadatelů MUA AV ČR v Nakladatelství Historický ústav. Obsahuje na padesát příspěvků, které přinášejí všestrannou reflexi Kramářovy osobnosti v širokém kontextu. Sledován je jako stranický vůdce, politik, první československý ministerský předseda či jako propagátor ideálu novoslovanství a rusofil, i jako martyr, objekt literární karikatury a rovněž jako průmyslník, finančník, stavitel nebo mecenáš a manžel. Kniha poskytuje vcelku komplexní analýzu, interpretaci a zhodnocení života a díla Karla Kramáře. Díky všem zúčastněným příspěvatelům se podařilo zkompletovat historické poznání mnohostrannosti Kramářova odkazu, odhalit dosud nezpracované nebo málo známé oblasti tématu a rovněž korigovat v mnohém zkreslené povědomí, které o něm setrvale převládá. Texty poskytují i podněty pro prohloubení výzkumu a pro diskusi. Publikace je rovněž přínosem zájemcům o období, v němž Kramář žil, a o témata české identity, státnosti a vztahu k okolní Evropě.

Personální složení a struktura Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd, v. v. i.*

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

<http://www.mua.cas.cz>

Řízením pověřena: **Mgr. Lucie Kostrbová, Ph.D.**, 286 010 112, 234 612 205, kostrbova@mua.cas.cz

Zástupkyně ředitele: **PhDr. Milena Josefovičová**, 286 010 115, josefovicova@mua.cas.cz

Vědecká tajemnice: **PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.**, 286 010 116, bahenska@mua.cas.cz

Sekretariát: Věra Poštová, 286 010 110, 284 680 150 (fax), sekretariat@mua.cas.cz

VĚDECKÝ ÚTVAR ARCHIV AV ČR

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

Vedoucí: Mgr. Jan Bílek, 286 010 135, bilek@mua.cas.cz

Oddělení pro institucionální fondy od r. 1952

Vedoucí: PhDr. Daniela Bradlerová, Ph.D., 286 010 114,

bradlerova@mua.cas.cz

Mgr. Jan Boháček, 286 010 134, bohacek@mua.cas.cz

PhDr. Jan Hálek, 286 010 113, 221 403 227, halek@mua.cas.cz

Mgr. Václav Hankovec, 286 010 113, hankovec@mua.cas.cz

PhDr. Jiřina Kalendovská, 605 969 168, kalendovska@rect.muni.cz

Mgr. Nataša Kmochová, 221 403 227, 221 403 392 (fax), kmochova@kav.cas.cz

Mgr. Vlasta Mádlová, 286 010 114, madlova@mua.cas.cz

Oddělení pro osobní fondy a institucionální fondy do r. 1952

Vedoucí: PhDr. Milena Josefovičová, 286 010 115, josefovicova@mua.cas.cz

PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., 286 010 116, bahenska@mua.cas.cz

Mgr. Hana Barvíková, 286 010 118, barvikova@mua.cas.cz

Mgr. Hana Kábová, 286 010 116, kabova@mua.cas.cz

Oddělení dějin Akademie věd

Vedoucí: PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D., 286 010 115, kunstat@mua.cas.cz

PhDr. Martin Franc, Ph.D., 286 010 123, franc@mua.cas.cz

Doc. PhDr. Alena Míšková, 286 010 111, miskova@mua.cas.cz

Oddělení pro soupis a studium rukopisů

Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

Vedoucí: PhDr. Pavel Brodský, CSc., 222 828 217, brodsky@mua.cas.cz

PhDr. Marta Hradilová, 222 828 215, hradilova@mua.cas.cz

Mgr. Martina Jeránková, 222 828 215, jerankova@mua.cas.cz

Mgr. Stanislav Petr, 222 828 215, petr@mua.cas.cz

PhDr. Martina Šumová, 222 828 217, sumova@mua.cas.cz

Mgr. Marie Tošnerová, 222 828 217, tosnerova@mua.cas.cz

VĚDECKÝ ÚTVAR MASARYKŮV ÚSTAV AV ČR

Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

vedoucí: PhDr. Luboš Velek, Ph.D., 234 612 221,

velek@mua.cas.cz

Oddělení edičně-badatelské

Vedoucí: PhDr. Luboš Velek, Ph.D., 234 612 221,

velek@mua.cas.cz

Doc. PhDr. Jiří Brabec, CSc., 234 612 206

Doc. Eva Broklová, DrSc., 222 828 223, broklova@mua.cas.cz

Doc. Mgr. Vratislav Doubek, Dr., 234 612 221, vdoubek@post.cz

PhDr. Dagmara Hájková, Ph.D., 222 828 222,

hajkova@mua.cas.cz

Mgr. Pavel Horák, 234 612 240, horak@mua.cas.cz

Mgr. Eva Kalivodová, 222 828 206, kalivodova@mua.cas.cz

Bc. Vojtěch Kessler, 234 612 240, kessler@mua.cas.cz

PhDr. Helena Kokešová, 222 828 222, kokesova@mua.cas.cz

PhDr. Ota Konrád, Ph.D., 234 612 221, konrad@mua.cas.cz

Mgr. Lucie Kostrbová, Ph.D., 234 612 205, kostrbova@mua.cas.cz

Mgr. Rudolf Kučera, Ph.D., 222 828 220, kucera@mua.cas.cz

PhDr. Jana Malínská, Ph.D., 222 828 219, malinska@mua.cas.cz

PhDr. Michal Pehr, Ph.D., 222 828 206, pehr@mua.cas.cz

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc., 234 612 240, rychlik@email.cz

Prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc., 286 010 112, 234 612 205,

sedivy@mua.cas.cz

Mgr. Vítězslav Sommer, 234 612 240, sommer@mua.cas.cz

PhDr. Josef Tomeš, 222 828 206, tomes@mua.cas.cz

Mgr. Richard Vašek, 222 828 206, vasek@mua.cas.cz

Archiv (ÚTGM)

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

Vedoucí: Mgr. Jan Bílek, 286 010 135, bilek@mua.cas.cz

zástupkyně vedoucího: PhDr. Helena Kokešová, 286 010 136,

kokesova@mua.cas.cz

Zuzana Jirsová, 286 010 136, jirsova@mua.cas.cz

Mgr. Vlasta Quagliatová, 286 010 136, quagli@seznam.cz

prom.hist. Ivan Štoviček, CSc., 286 010 135

Úsek vydavatelský a distribuční

Vedoucí: Mgr. Josef Tichý, 222 828 220, 222 828 233, tichy@mua.cas.cz

Pavla Dedeciusová, 222 828 211, dedeciusova@mua.cas.cz

Badatelna

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

Vedoucí: PhDr. Jan Chodějovský, 286 010 120, chodejovsky@mua.cas.cz

Knihovna

Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

PhDr. Michaela Tydlitátová, 222 828 224, tydlitatova@mua.cas.cz

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

Bc. Eva Vondráčková, 286 010 117, vondrackova@mua.cas.cz

Technicko-hospodářská správa

Vedoucí: Dana Karfilátová, 286 010 124, karfilatova@mua.cas.cz

Květa Smíšková, 234 612 204, 222 828 204, 420 234 612 218 (fax), smiskova@mua.cas.cz

Jaroslava Kaufmannová, 234 612 204, 222 828 204, kaufmannova@slu.cas.cz

Jindřich Stejskal, 286 010 133, stejskal@mua.cas.cz